

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ДОНЕЦЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ВИЩА ШКОЛА ЕКОНОМІКИ
ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ

КАФЕДРА «ЕКОНОМІКА І МАРКЕТИНГ»

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо виконання завдань практичних занять з вибіркової навчальної дисципліни
циклу професійної підготовки

ЕКОНОМІКА ГІРНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

для студентів денної (заочної; денно-заочної) форми навчання

Напрямок(и) підготовки: 6.030504 Економіка підприємства – ЕГП, ЕПЕК

Донецьк, 2010

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ДОНЕЦЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ВИЩА ШКОЛА ЕКОНОМІКИ
ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ

КАФЕДРА «ЕКОНОМІКА І МАРКЕТИНГ»

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо виконання завдань практичних занять з вибіркової навчальної дисципліни
циклу професійної підготовки

ЕКОНОМІКА ГІРНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

для студентів денної (заочної; денно-заочної) форми навчання

Напрямок(и) підготовки: 6.030504 Економіка підприємства – ЕГП, ЕПЕК

Розглянуто
на засіданні кафедри
«Економіка і маркетинг»
Протокол №_9_
від «_12» «___03___» 2010 р.

Затверджено на засіданні
Навчально-видавничої
Ради ДонНТУ
Протокол №_2_
від «22_» «___04_____» 2010 р.

Донецьк, 2010

УДК 622.003 (071)

Методичні рекомендації щодо виконання завдань практичних занять з вибіркової навчальної дисципліни циклу професійної підготовки «Економіка гірничого підприємства» для студентів денної (заочної, денно-заочної) форми навчання галузі знань: 0305 «Економіка та підприємництво», напрям підготовки: 6.030504 «Економіка підприємства» / Укл.: О.В. Мізіна. - Донецьк: ДоНТУ, 2010. – 73 с.

У методичних рекомендаціях викладено загальні положення та тематичний зміст практичних занять з вибіркової навчальної дисципліни циклу професійної підготовки «Економіка гірничого підприємства». Методичні рекомендації містять завдання щодо виконання практичних робіт з навчальної дисципліни «Економіка гірничого підприємства».

Укладач:

О.В. Мізіна, к.е.н., доцент,

Відповідальний за випуск

О.В.Кендюхов, д.е.н., професор

ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ ЗАВДАНЬ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Тема і зміст завдань практичних занять	Обсяг завдань практичних занять (ак.год.)	Коефіцієнт вагомості Кіj j-того завдання практичного заняття	Штрафні санкції Шіj за порушення графіку учебного процесу виконання та захисту j-того завдання практичного заняття *
1	Вступ до дисципліни: загальна характеристика промислового підприємства	1	0,5	$O_{ij} = O_{ij}^i (10-0,05)$
2	Основні фонди	4	2,5	$O_{ij} = O_{ij}^i (1-0,20)$
3	Обігові кошти	2	1,5	$O_{ij} = O_{ij}^i (1-0,15)$
4	Трудові ресурси	2	1,5	$O_{ij} = O_{ij}^i (1-0,15)$
5	Собівартість продукції	2	1,5	$O_{ij} = O_{ij}^i (1-0,15)$
6	Ціни на продукцію гірничих підприємств	1	0,5	$O_{ij} = O_{ij}^i (1-0,15)$
7	Економічна ефективність фінансово - господарської діяльності підприємства	3	2,0	$O_{ij} = O_{ij}^i (1-0,20)$
	Всього практичних занять	15	10	

* O_{ij} - оцінка за виконання завдання з урахуванням штрафних санкцій;

O_{ij}^i - оцінка за виконання завдання без урахування штрафних санкцій.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма вибіркової дисципліни циклу професійної підготовки «Економіка гірничого підприємства» є складовою системи стандартів вищої освіти.

Навчальна програма враховує нормативні документи МОН України, Освітньо-професійної програми підготовки спеціаліста за напрямом підготовки 6.030504 «Економіка підприємства» галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво», Освітньо-кваліфікаційних характеристик (ОКХ) даного напрямку, «Засоби діагностики якості вищої освіти рівня спеціаліст», відбиває основні методичні напрямки навчально-наукового інститут «Вища школа економіки і менеджменту» і кафедри «Економіка і маркетинг».

Навчальна програма вибіркової дисципліни циклу професійної підготовки «Економіка гірничого підприємства» розроблена на основі:

- навчального плану підготовки бакалаврів в галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво» напряму підготовки 6.030504 «Економіка підприємства» ;
- освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму 0501 «Економіка і підприємництво», розробленою Науково-методичною комісією МОН України та Київським національним економічним університетом ім. Вадима Гетьмана та розробленої анотації до дисципліни.
- освітньо-кваліфікаційної характеристики бакалаврів напряму 0501 «Економіка і підприємництво».

Вибіркова навчальна дисципліна циклу професійної підготовки «Економіка гірничого підприємства» є актуальною для підготовки фахівця у формуванні професійних знань бакалаврів за напрямом підготовки 6.030504 для придбання навичок, необхідних при виконанні комплексних економічних розрахунків для ефективного здійснення господарської діяльності на рівні видобувних підприємств. Головною метою при цьому є засвоєння методології системного аналізу діяльності підприємств, виявлення внутрішніх резервів раціонального використання його ресурсів та підвищення ефективності виробництва.

Тому основним завданням розроблених методичних рекомендацій є формування у студентів навичок розрахунків та аналізу техніко-економічних показників, що характеризують діяльність підприємства.

Мета вивчення курсу: формування знань з конкретних форм прояву економічних законів та закономірностей в галузі гірничого виробництва та з основних розділів прикладної економіки; формування здатностей самостійно мислити та приймати управлінські рішення при вирішенні основних економічних проблем у господарській діяльності видобувних підприємств, виконувати комплексні економічні розрахунки для ефективного здійснення господарської діяльності на рівні підприємств.

Завдання вивчення курсу: вивчення господарських процесів, що відбуваються на гірничих підприємствах; вивчення теорії та методологічних засад управління підприємством у конкурентному середовищі; закріплення комплексу економічних знань і засвоєння досягнень теорії та практики управління підприємством;

формування вмінь ефективного використання ресурсного і виробничо-господарського потенціалу вуглевидобувного підприємства.

Предмет курсу: закономірності функціонування і розвитку гірничого підприємства в ринкових умовах; форми і методи господарювання підприємства.

ЗМІСТ

Практичне заняття 1: Вступ до дисципліни: загальна характеристика промислового підприємства	7
Практичне заняття 2: Основні фонди	11
Практичне заняття 3: Обігові кошти	21
Практичне заняття 4: Трудові ресурси	32
Практичне заняття 5: Собівартість продукції	40
Практичне заняття 6: Ціни на продукцію гірничих підприємств	49
Практичне заняття 7: Економічна ефективність фінансово - господарської діяльності	56
Рекомендована література	73

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

«ВСТУП ДО ДИСЦИПЛІНИ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА»

Мета заняття: визначення поняття «економіки» та об'єкту, предмету й методу відповідної дисципліни, надання загальної характеристики промислового підприємства.

В результаті виконання практичного заняття студент:

- **повинен знати** поняття «економіки», предмет та метод дисципліни, основні риси промислових підприємств;

- **повинен мати уяву** про методологічні основи вивчення економіки, про специфіку в окремих елементах матеріально-технічних умов економічних процесів на гірничому підприємстві;

- **повинен вміти:** формулювати об'єкт, предмет та методологічні основи дисципліни, формувати систему показників використання матеріальних засобів, класифікувати підприємства за різними ознаками;

- **повинен мати навички:** теоретичного аналізу сучасного стану, значення та перспектив розвитку гірничої промисловості в Україні та проблем реструктуризації у вугільній промисловості.

План заняття

1. Поняття про економіку.
2. Об'єкт, предмет і метод дисципліни.
3. Загальна характеристика промислового підприємства.

Методичні вказівки

Економіка підприємства - це сукупність факторів виробництва (власних і позикових), невиробничих факторів (дитячі сади, профілакторії й ін.), фондів обігу, готової продукції, коштів (що знаходяться на рахунках підприємства), цінних паперів, нематеріальних активів (патенти, ліцензії й ін.), прибутків або доходів, отриманих у результаті реалізації продукції і надання різних послуг.

У широкому змісті економіка - наука про те, як люди і суспільство вибирають спосіб використання дефіцитних ресурсів, що можуть мати багатоцільове призначення, для того, щоб зробити товари і розподілити їх для споживання різних індивідів і праці суспільства.

Економіка вирішує проблему ефективного управління ресурсами. Тому перед будь-яким підприємством стоїть п'ять основних питань:

1.Що робити? 2. Скільки робити? 3. Для кого робити? 4. Як робити /технологія/?5. Як можна змінити виробництво, якщо на ваш товар не буде попиту?

Іншими словами, завжди існує проблема вибору: чому віддати перевагу, а від чого відмовитися.

Конкретна економіка галузі - це наука, що вивчає дію економічних законів в умовах конкретної галузі, результати роботи, умови і методи виробничо-господарської діяльності, що забезпечують максимально ефективно використання виробничих ресурсів підприємств і галузі.

Предмет курсу - вивчення механізму господарювання і протікання економічних процесів на гірничому підприємстві, вивчення умов і факторів ефективної роботи ланок виробництва і підприємства в цілому, а також розробка заходів, спрямованих на одержання максимального результату /прибутку/ при оптимальному використанні виробничих ресурсів.

Об'єктом вивчення є підприємства гірничої промисловості .

Підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади чи органом місцевого самоврядування, чи іншими суб'єктами для задоволення суспільних і особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торгової, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому чинним законодавством.

Для промислових підприємств характерні наступні основні риси (ознаки):

1. Організаційно-соціальна єдність.
2. Виробничо-технічна єдність.
3. Відособлене майно і майнова відповідальність.
4. Оперативно-господарська й економічна самостійність.

Гірничодобувні підприємства мають ряд особливостей (на відміну від підприємств заводського типу):

1. Вугільні шахти жорстко прив'язані до місця перебування корисного копалинневого.
2. Характер і умови здійснення виробничого процесу істотно залежать від гірничо-геологічних і інших природних умов.
3. Рухливість робочих місць.
4. Залежність терміна служби гірничого підприємства від терміна розробки запасів корисного копалинневого.
5. Більш складні умови виробництва і праці.
6. Велика трудомісткість і фондоемність.

Щоб охарактеризувати діяльність підприємства, необхідно оцінити за допомогою певних техніко-економічних показників використання різних видів ресурсів і на цій основі узагальнюючи економічні показники, що характеризують поведінку виробничо-економічної системи.

Практичні завдання та вправи

Тести

1. З встановлених в Україні форм власності:
 - а. Державна найбільш важлива.
 - б. Держава віддає перевагу державній та індивідуальній.
 - в. Найбільш важлива колективна.
 - г. Усі форми власності рівноправні.

2. Суб'єктами права колективної власності є:
 - а. Верховна Рада України.
 - б. Держава.
 - в. Підприємство.
 - г. Трудові колективи кооператорів, акціонерних товариств.
 - д. Директора підприємств з колективною формою власності

3. Холдингова компанія являє собою:
 - а. Компанію, що володіє контрольними пакетами акцій інших підприємств з метою контролю їх діяльності і керування ними.
 - б. Типове господарче товариство закритого типу.
 - в. Різновид фінансово-промислової групи.
 - г. Компанію, яка керує окремим видом діяльності структурних утворень, що входять до неї.

4. Асоціація являє собою:
 - а. Договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності.
 - б. Компанію, яка керує окремим видом діяльності структурних утворень, що входять до неї.
 - в. Статутне об'єднання підприємств на основі повної фінансової залежності від одного чи групи підприємців.
 - г. Різновид фінансово-промислової групи.

5. Невірним є твердження про те, що приватне підприємство:
 - а. Може ґрунтуватися на власності окремого громадянина України.
 - б. Передбачає право наймання робочої сили.
 - в. Може ґрунтуватися на власності і праці громадян України – членів однієї родини.
 - г. Може бути засновано громадянином іншої країни.
 - д. Може не передбачати право наймання робочої сили.

6. Казенне підприємство являє собою:
- а. Форму комунального підприємства.
 - б. Форму державного підприємства.
 - в. Форму колективного підприємства.
 - г. Підприємство, засноване на власності громадян.

7. До складу паливовидобувної промисловості входять:
- а. Вугільна.
 - б. Видобуток сірки.
 - в. Видобуток сировини для хімічної промисловості.
 - г. Сланцева.

8. До узагальнюючих техніко-економічних показників відносять:
- а. Собівартість продукції.
 - б. Фондовіддачу.
 - в. Прибуток.
 - г. Оборотність обігових коштів.

9. Види підприємств в Україні визначають:
- а. Відповідно до встановлених в Україні форм власності.
 - б. Відповідно до рішення осіб-засновників підприємств.
 - в. Постановою Кабінету Міністрів України.
 - г. Рішенням їхніх трудових колективів.

10. Як суб'єкт права державної власності виступають:
- а. Верховна Рада України.
 - б. Адміністративно-територіальні одиниці.
 - в. Колектив державного підприємства.
 - г. Держава в особі Верховної Ради України і адміністративно - територіальні одиниці в особі місцевих Рад народних депутатів.

Запитання до самоконтролю:

1. Назвіть основні групи економічних наук та надайте їхню характеристику.
2. У чому полягає основна економічна проблема? Надайте відповідні пояснення.
3. Що розуміється під підприємством? Які види підприємств Ви знаєте?
4. Які основні питання вирішує будь-яке підприємство у своєї діяльності. Надайте відповідні пояснення.
5. Охарактеризуйте предмет, об'єкт та основні методологічні основи дисципліни.
6. Визначте основні риси промислового підприємства та розкрийте їх зміст.

7. Назвіть основні ознаки, за якими характеризують підприємства та надайте відповідні класифікації.

8. Які особливості мають гірничодобувні підприємства (на відміну від підприємств заводського типу)?

9. За допомогою чого можна оцінити стан і результати функціонування підприємства?

10. Які особливості має холдингова компанія, акціонерне товариство, колективне, казенне підприємство?

Література: /1/, с.5-27; /5/, с.5- 9.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2 **«ОСНОВНІ ФОНДИ»**

Мета заняття: визначення сутності основних фондів, вивчення їх класифікацій та структури, оволодіння практичними навичками розрахунку амортизаційних відрахувань та показників використання основних фондів.

В результаті виконання практичного заняття студент:

- **повинен знати** сутність, класифікації та структуру основних фондів, методи розрахунку амортизаційних відрахувань, основні показники використання основних фондів;

- **повинен мати уяву** облік та оцінку основних фондів та про шляхи підвищення ефективності їх використання;

- **повинен вміти:** застосовувати різні методи розрахунку амортизаційних відрахувань, у тому числі за поточною ставкою та аналізувати стан та використання основних фондів підприємства за системою відповідних показників;

- **повинен мати навички:** розрахунків величини зносу та амортизаційних відрахувань, показників використання основних фондів та пошуку резервів поліпшення рівня відповідних показників.

План заняття

1. Поняття й економічна сутність основних фондів.
2. Класифікація основних фондів.
3. Облік і оцінка основних фондів.
4. Поняття про знос основних фондів. Амортизація основних фондів.
5. Показники використання основних фондів і шляхи підвищення ефективності їх використання.

Методичні вказівки

Основні фонди - частина засобів підприємства, виражених у натурально-речовинній формі тими засобами праці, що беруть участь тривалий час у виробничій і невиробничій сферах, що переносять свою вартість на готову продукцію вроздріб (по частках) і які вимагають періодичного відшкодування в натуральній формі.

Основні фонди у вартісному вираженні прийнято називати основними засобами.

Облік ОФ здійснюється в натуральному і вартісному вимірі. Натуральний облік не дозволяє визначити загальний розмір ОФ, їхню структуру. Вартісний облік ОФ знаходить відображення в бухгалтерському обліку. Оцінка ОФ у вартісній формі робиться: по початкової (первісної), відновленої (переоціненої), балансової і залишкової вартості. Перші три види характеризують час, а остання (по залишковій вартості) - стан на момент оцінки.

У процесі функціонування основні виробничі фонди піддаються моральному і фізичному зносу. Знос засобів праці відшкодовується в грошовій формі шляхом амортизаційних відрахувань, які є найважливішим джерелом фінансування відтворення основних фондів.

Рівень використання основних виробничих фондів, який визначається такими показниками як: фондвіддача, коефіцієнти використання виробничої потужності підприємства, інтенсивного і екстенсивного використання обладнання та ін., впливає на ефективність виробництва.

Підвищити цей рівень можна за рахунок більш інтенсивного використання виробничих потужностей, основних фондів і збільшення екстенсивного їх навантаження.

Практичні завдання та вправи

Вправи

1. Розрахуйте середньорічну вартість основних виробничих фондів, якщо на початок року вона склала 40 млн. грн. Протягом року планується ввести нових основних фондів: у лютому - на 1 млн. грн., у квітні - на 1,5 та в грудні на 10 млн. грн. Протягом року буде ліквідовано основних фондів: в травні на 1 млн. грн. і в жовтні - на 1,5 млн. грн.

2. Середньорічна вартість основних виробничих фондів підприємства - 12 млн. грн. Річний випуск продукції 1,2 млн. од. продукції, величина валової продукції π - 3,6, товарної - 4 млн. грн. Визначте фондвіддачу в натуральному і вартісному вираженні (за валовою, товарною продукцією) та фондомісткість продукції.

3. Щомісяця підприємство випускає 120 тис. одиниць продукції, кожна з яких відпускається за ціною 400 грн. Середньорічна вартість основних виробничих фондів підприємства 14 млн. грн. Розрахуйте всі показники фондвіддачі.

4. Встановіть коефіцієнти екстенсивного, інтенсивного та інтегрального навантажень електродвигуна потужністю 50 кВт. Середньомісячний режимний фонд часу - 390 ч. За рік витрачено 157 тис. кВт ч.

5. Фондоозброєність праці робітника підприємства на початок періоду 14 тис. грн., на кінець - 23 тис. грн. Середньомісячна продуктивність роботи відповідно 74 і 70 одиниць продукції. Визначте відсоток зниження фондівдачі.

6. Визначте вартість зносу машини, якщо її балансова вартість 270 тис. грн., Нормативний термін служби - 8 років, фактичний - 5 років.

7. Вартість агрегату 600 тис. грн., Термін служби його 5 років, ліквідаційна вартість 20 тис. грн. Розрахуйте, яка норма його амортизації?

8. Повна первісна вартість верстата 10,2 тис. грн., Термін служби 8 років. Витрати на модернізацію складуть 2,3 тис. грн., Витрати з демонтажу - 0,2 тис., ліквідаційна вартість верстата - 0,5 тис. грн. Визначте річну суму амортизаційних відрахувань і норму амортизації.

9. Вартість агрегату 35 тис. грн., річна продуктивність його 1500 одиниць продукції. У результаті здешевлення виготовлення агрегату відбулося зниження його вартості на 5 тис. грн. Визначте величину морального зносу першого роду, його річний випуск продукції підприємства 5400 одиниць.

10. За п'ятиріччя випуск продукції фірмою збільшився на 20 тис. грн., що склало 80% до базисного рівня, середньорічна вартість основних виробничих фондів зросла з 100 до 250 тис. грн., у тому числі за рахунок переоцінки на 14 тис. грн. Визначте загальні зміни фондомісткості продукції та зміну її за рахунок переоцінки.

11. У цеху машинобудівного заводу встановлено 100 верстатів. Режим роботи цеху двозмінний, в першу зміну працюють всі верстати, у другому - 50% верстатного парку. Розрахуйте коефіцієнт змінності роботи верстатів.

12. У поточному році було списано ОВФ на суму 60 млн. грн., вибуття фондів склало 4%. Визначте вартість ОВФ на початок і кінець року.

13. На початок року вартість ОВФ склала 160 млн. грн. Протягом року на підприємстві було введено в експлуатацію ОВФ на суму: у березні - на 2,1 млн. грн., липні - 1,3 млн. грн., листопаді - 5, 6 млн. грн. У квітні і грудні вибуло ОВФ відповідно на 1,2 і 1,8 млн. грн. Визначте середньорічну вартість ОВФ, їх вартість на кінець року, коефіцієнти вибуття і оновлення.

14. Визначте балансову вартість нематеріальних активів, що перебувають в експлуатації 4 роки, якщо їх первісна вартість дорівнює 8 млн. грн., річна норма амортизації - 18%.

15. Визначте амортизаційні накопичення за три роки по групі нематеріальних активів, термін корисного використання яких сім років, а первісна вартість 150 тис. грн.

16. Визначте балансову вартість основних фондів I групи на початок 2010 року, якщо їх балансова вартість на початок 2008 року становила 5 млн. грн., на капітальний ремонт у 2009 році було витрачено 1 млн. грн.

17. Визначте річні амортизаційні відрахування по витратах, пов'язаних з видобуванням корисних копалин, якщо початкова вартість таких витрат склала 6 млн. грн., річний видобуток - 3 млн. т, розрахунковий обсяг видобутку - 75 млн. т. У

другому кварталі були здійснені витрати на дорозвідку корисної копалини в розмірі 0,5 млн. грн.

18. На початок базового року запаси шахтного поля склали 60 млн. т, балансова вартість спеціалізованих ОВФ - 4,5 млн. грн. У звітному році планується приріст запасів шахтного поля на 5,8 млн. т. Визначте потону ставку амортизаційних відрахувань в базовому та звітному періодах, якщо річний обсяг видобутку становить 2 млн. т.

19. Вартість агрегату 600 тис. грн., Термін його служби - 5 років, ліквідаційна вартість - 20 тис. грн. Визначте річну норму амортизації.

20. Фактичний час, відпрацьований видобувним комбайном на шахті у звітному році склав 7200 годин, в базовому - 5800 годин. Обсяг видобутку відповідно 352 і 196, 5 тис. т. Визначте екстенсивне завантаження обладнання по роках і зміну екстенсивного й інтенсивного завантаження.

21. Визначте фондвіддачу, фондомісткість і фондоозброєність праці по шахті з річним видобутком 850 тис. т, якщо на 1.01 поточного року вартість ОВФ склали 3 млн. грн., на 1.06 - 3,2 млн. грн., на 1.08 - 3,5 млн. грн., на 1.01 наступного року - 3,4 млн. грн. Середньооблікова чисельність ВПП шахти 2950 чоловік, ціна для обліку валової продукції - 800 грн. Показники визначити в натуральній і вартісній оцінці.

Практичні завдання

1. У звітному році підприємству за рахунок організаційно-технічних заходів вдалося скоротити втрати робочого часу. Визначте показники екстенсивного навантаження обладнання в базисному і звітному роках, виходячи з даних таблиці, що наведено нижче. Режим роботи підприємства двозмінний, тривалість зміни - 8 годин.

Таблиця – Вихідні дані

Показник	Од. виміру	Базисний рік	Звітний рік
Обсяг товарної продукції	тис. грн./рік	20520	21830
Середньо річна виробнича потужність	тис. грн./рік	24723	24528
Фактичний час праці (в середньому на одиницю обладнання) за рік	год./рік. облад.)	3190	3473
Втрати робочого часу на плановий ремонт обладнання	% від режимного фонду	12	8
Кількість вихідних та святкових днів за рік	дні	108	112

2. Виходячи з даних балансу наявності та руху основних фондів підприємства, визначте коефіцієнти їх ліквідації, придатності, абсолютну суму зносу на кінець року і коефіцієнт зносу.

Таблиця – Баланс наявності та руху основних фондів

Наявність на початок року	Надійшло у звітному році		Вибуло у звітному році		Наявність на кінець року	Наявність на 1.01 наступного за звітним роком за вирахуванням зносу (залишкова вартість)
	Всього	В т.ч. нових основних фондів	Всього	В т.ч. ліквідації		
4250	1230	600	200	150	5280	3850

3. Використовуючи дані, наведені в таблиці, визначте, як змінилася фондвіддача всіх основних фондів:

1) за рахунок віддачі активної частини їх;

2) за рахунок зміни структури основних фондів (частки активної частини в загальній їх вартості).

Таблиця – Вихідні дані

Показник	Одиниці виміру	Рік, що передує	Звітний рік	Зміна (+, -)	
				тис. грн.	%
Обсяг продукції за рік	тис. грн.	927	1189	+262	+28,3
Середньорічна вартість основних виробничих фондів	тис. грн.	600	680	+80	+11,3
в тому числі активної частини	тис. грн.	380	479,4	+99,4	+26,2
Фондвіддача всіх основних фондів	грн./грн.	1,545	1,749	+0,204	+13,2
Фондвіддача активної частини	грн./грн.	2,440	2,480	+0,040	+1,6
Частка активної частини в загальній вартості основних фондів	частка од.	0,633	0,705	+0,072	+11,4

4. Розрахуйте амортизаційні відрахування для автомобіля рівномірним і кумулятивним методами за роками його амортизаційного періоду та всього за весь нормативний термін служби. Дані для розрахунків наведені в таблиці

Таблиця – Вихідні дані для розрахунку амортизаційних відрахувань

Обладнання	Річна норма амортизації на реновацію, %	Балансова вартість, тис. грн.
Автомобіль вантажний	20	40
Трактор	10	50
Верстат металорізальний	6,7	80

5. Розрахуйте плановану на шахті величину фондівіддачі основних виробничих фондів в натуральному і вартісному вимірі, користуючись даними таблиці

Таблиця – Вихідні дані

Показники	Одиниці виміру	Планований рік
Видобуток вугілля	тис. т / рік	720
Ціна 1 т вугілля	грн.	25
Чисельність працюючих	чол.	1000
Вартість основних виробничих фондів на початок року	млн. грн.	20
Планується ввести протягом року ОВФ:		
У лютому	млн. грн.	1
У квітні		1,5
Планується погасити протягом року		
У травні	млн. грн.	1
У жовтні		1,5

Тести

Тести одиничного вибору

1. Що з перерахованих видів матеріальних цінностей є об'єктом основних фондів?

- а) запасні частини;
- б) лісові матеріали;
- в) лопата;
- г) верстат;
- д) кабельна катушка.

2. До якої класифікації належить група основних фондів «робочі машини і обладнання»?

- а) щодо використання основних фондів;
- б) по ролі основних фондів у процесі виробництва;
- в) за призначенням основних фондів;
- г) щодо участі в процесі виробництва;
- д) за ступенем впливу на результати роботи.

3. До якої класифікації відноситься активна частина основних фондів?

- а) за призначенням;
- б) щодо використання;
- в) за ступенем впливу на результати роботи;
- г) щодо участі в процесі виробництва;
- д) по ролі основних фондів у виробництві.

4. Яка з галузей промисловості характеризується великою питомою вагою групи «робочі машини і обладнання»?

- а) машинобудування;
- б) вугільна промисловість;
- в) металургія;
- г) легка промисловість;
- д) нафтовидобувна.

5. Яка галузь промисловості характеризується великою питомою вагою групи «споруди»?

- а) машинобудування;
- б) металургія;
- в) вугільна промисловість;
- г) нафтовидобувна;
- д) харчова промисловість.

6. Яка з перерахованих груп основних фондів є активною частиною в енергетиці?

- а) будівлі;
- б) вимірювальні прилади;
- в) транспортне обладнання;
- г) передавальні пристрої;
- д) інструмент та інвентар.

7. Коли здійснюється нарахування амортизації для основних фондів, що знову вводять в експлуатацію?

- а) на початку року;
- б) в кінці року;
- в) на місяць введення основних фондів;
- г) з наступного за введенням місяця;
- д) з часу надходження на склад.

8. Який термін служби устаткування є економічно доцільним?

- а) фактичний;
- б) плановий;
- в) нормативний;
- г) оптимальний;
- д) розрахунковий.

9. На які цілі використовуються амортизаційні відрахування?

- а) на капремонт обладнання;
- б) на повне відновлення вартості обладнання;
- в) на модернізацію машин;
- г) на поточний ремонт техніки;

д) на придбання матеріалів і запчастин.

10. Яким методом можна розрахувати прискорену амортизацію?

- а) лінійним;
- б) методом поточної ставки;
- в) рівномірним;
- г) методом одиниць продукції;
- д) кумулятивним.

11. Чому поліпшення використання основних фондів сприяє зниженню собівартості продукції?

- а) заощаджуються матеріальні витрати;
- б) знижується трудомісткість робіт;
- в) зменшується частка умовно-змінних витрат в собівартості;
- г) зменшується частка умовно-постійних витрат у собівартості продукції;
- д) збільшується випуск продукції.

12. Яким з перерахованих коефіцієнтів можна визначити ступінь використання обладнання в одиницю часу?

- а) коефіцієнт використання наявного парку машин;
- б) коефіцієнт екстенсивності;
- в) коефіцієнт інтенсивності;
- г) інтегральний коефіцієнт;
- д) коефіцієнт змінності.

Тести альтернативного вибору

Альтернативний вибір. Визначте, правильні (В) або невірні (Н) такі твердження:

13. З перерахованих нижче ознак до основних фондів відносяться:

- а) зміна в процесі виробництва своєї натурально-речової форми;
- б) участь у виробничій та невиробничій сферах протягом тривалого часу;
- в) повне споживання і перенесення своєї вартості на собівартість готового продукту протягом кожного виробничого циклу;
- г) перенесення своєї вартості на собівартість готового продукту частинами, у міру зносу;
- д) вимоги періодичного відшкодування в натуральній формі.

14. Об'єкти основних виробничих фондів числяться на балансі підприємства з:

- а) первісної вартості;
- б) відновленої;
- в) вартості з урахуванням зносу;
- г) залишкової вартості;
- д) за оптовими цінами.

15. Наявність та рух основних виробничих фондів характеризується наступними показниками:

- а) фондвіддача;
- б) фондомісткість;
- в) коефіцієнт вибуття;
- г) коефіцієнт оновлення;
- д) коефіцієнт зносу.

16. Залишкова вартість ОВФ - це:

- а) первісна вартість ОВФ за вирахуванням вартості зносу, фактично нарахована на готову продукцію за час експлуатації цих фондів;
- б) відновлена вартість ОВФ за вирахуванням зносу;
- в) вартість ОВФ, які числяться на балансі підприємства;
- г) вартість ОВФ після переоцінки;
- д) вартість відтворення ОВФ в сучасних умовах.

17. Норма амортизаційних відрахувань - це:

- а) відношення річної суми амортизаційних відрахувань до балансової вартості ОВФ, вираженої у відсотках;
- б) відношення річної амортизації до первісної вартості ОВФ;
- в) встановлений у централізованому порядку річний відсоток погашення вартості ОВФ;
- г) відношення витрат на придбання, капремонт і модернізацію до строку служби ОВФ;
- д) відношення річних амортизаційних відрахувань до первісної вартості ОВФ, помноженої на 100.

18. Засоби амортизаційного фонду підприємства використовуються на:

- а) фінансування капітального будівництва;
- б) на придбання нової техніки;
- в) на модернізацію обладнання;
- г) на виплату заробітної плати;
- д) на капітальний ремонт обладнання.

19. Прискорену амортизацію машин і обладнання на підприємстві можна розрахувати методами:

- а) лінійним;
- б) регресивним;
- в) кумулятивним;
- г) пропорційним;
- д) поточної ставки.

20. Поліпшення використання ОВФ підприємства призводить до зростання обсягу виробництва без додаткових капітальних вкладень, що сприяє зниженню собівартості продукції за рахунок:

- а) економії матеріальних ресурсів;
- б) зниження витрат з обслуговування обладнання;
- в) зменшення частки умовно-постійних витрат в собівартості;
- г) зменшення змінних витрат виробництва;
- д) зменшення умовно-постійних витрат.

21. Ступінь використання ОВФ в цілому по підприємству характеризують наступні показники:

- а) коефіцієнт змінності;
- б) коефіцієнт інтенсивності;
- в) коефіцієнт використання виробничої потужності;
- г) фондівіддача;
- д) рівень рентабельності.

22. Показник фондівіддачі розраховується як відношення:

- а) річного випуску продукції в натуральному або вартісному вираженні до середньорічної вартості основних фондів;
- б) річного обсягу продукції в натуральному вираженні до середньорічної вартості основних фондів за вирахуванням зносу;
- в) річного обсягу продукції в грошовому вираженні до середньорічної вартості основних фондів;
- г) річного випуску продукції до балансової вартості основних фондів на кінець року;
- д) балансової вартості основних фондів на початок року до річного обсягу продукції.

23. Виберіть вірні твердження:

- а) коефіцієнт екстенсивності навантаження обладнання розраховується на основі даних про режим його роботи;
- б) коефіцієнт інтегрального навантаження устаткування характеризує її використання за потужністю і в часі;
- в) коефіцієнт екстенсивного навантаження характеризує використання устаткування по потужності;
- г) коефіцієнт оновлення визначається відношенням вартості обладнання, що вводиться в експлуатацію, до його балансової вартості на початок року;
- д) фондоозброєність праці визначається як річний випуск продукції, віднесений до чисельності працюючих.

24. Резервами підвищення фондівіддачі на підприємстві є:

- а) збільшення часу роботи машин;
- б) модернізація обладнання;

- в) зниження витрат виробництва;
- г) зменшення витрат з обслуговування техніки;
- д) зменшення витрат по управлінню.

Запитання до самоконтролю:

1. Який економічний зміст основних виробничих фондів?
2. Охарактеризуйте існуючі класифікації основних фондів.
3. Що таке структура основних виробничих фондів і які її особливості у вугільній промисловості?
4. Як здійснюється облік основних фондів? Наведіть сфери використання різних видів обліку.
5. Які методи оцінки основних фондів? Коли вони обчислюються?
6. Як розраховуються амортизаційні відрахування різними способами?
7. Навіщо використовується прискорена амортизація?
8. Яким чином визначається ступінь використання основних виробничих фондів підприємства?
9. Які основні напрямки поліпшення використання основних виробничих фондів на підприємстві?
10. Охарактеризуйте види нематеріальних активів.
11. Як розраховуються амортизаційні відрахування по нематеріальних активах?
12. Як розраховуються амортизаційні відрахування за поточною ставкою?

Література: /1/, с.60-95; /5/, с.10–26

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3 «ОБІГОВІ КОШТИ»

Мета заняття: вивчення визначення, класифікацій та структури обігових коштів вугільних підприємств, визначення джерел фінансування та методів нормування обігових коштів, придбання навичок розрахунку та аналізу показників їхнього використання.

В результаті виконання практичного заняття студент:

- **повинен знати** економічний зміст та призначення обігових засобів, їх класифікації та склад, методи нормування обігових засобів та показники ефективності їхнього використання.

- **повинен мати уяву** про оборотність обігових засобів та основні шляхи підвищення ефективності їх використання, про підходи до нормування оборотних засобів та про джерела їх фінансування;

- **повинен вміти:** застосовувати різні методи нормування обігових засобів та аналізувати використання обігових засобів підприємства за системою відповідних показників;

- **повинен мати навички:** розрахунків величин нормативів обігових засобів за різними їх складовими, показників використання обігових засобів та пошуку резервів поліпшення рівня відповідних показників

План заняття

1. Економічний зміст і призначення оборотних засобів.
2. Класифікація оборотних засобів і їх склад.
3. Нормування оборотних засобів.
4. Ефективність використання оборотних засобів.

Методичні вказівки

Для нормальної роботи кожному підприємству необхідні оборотні кошти, що представляють собою сукупність оборотних фондів і фондів обігу.

Оборотні фонди - це матеріальні цінності, які цілком споживаються в одному виробничому циклі і вартість їх переноситься на готовий продукт відразу і повністю.

Власні оборотні кошти, що знаходяться в повному розпорядженні підприємства, можуть бути сформовані за рахунок частини статутного фонду, прибутку і стійких пасивів. Для забезпечення безперебійної роботи підприємства ці кошти нормуються.

Раціональне використання нормованих оборотних коштів є найважливішим завданням в підвищенні ефективності роботи підприємства, тому що матеріальні витрати складають 3 / 4 собівартості промислової продукції.

Ступінь використання оборотних коштів, що визначається коефіцієнтом оборотності, тривалістю одного обороту та іншими показниками, дуже впливає на ефективність роботи підприємства, особливо в сучасних умовах (в умовах нестачі обігових коштів).

Прискорення оборотності оборотних коштів досягається поліпшенням виробничої діяльності підприємства, постачання і збуту готової продукції, а також прискоренням грошових розрахунків з одержувачами та постачальниками.

Практичні завдання та вправи

1. Визначте вартість запасів матеріалу і проаналізуйте зміни в залежності від причин, що їх викликали, користуючись даними таблиці

Таблиця - Вихідні дані

Показники	Одиниця виміру	За планом	Фактично
Добова витрата матеріалу	м ³	130	132
Ціна одиниці матеріалу	грн.	10	12
Норма запасу матеріалу	дні	30	32

2. Підприємство реалізувало продукції в звітному кварталі на 100 млн. грн. при середніх залишках оборотних коштів 25 млн. грн. Визначте прискорення оборотності оборотних коштів у днях і їх вивільнення за рахунок зміни коефіцієнта оборотності у плановому кварталі, якщо обсяг реалізованої продукції зростає на 10% при незмінній сумі оборотних коштів.

3. Розрахуйте, користуючись даними таблиці показники використання оборотних коштів підприємства: коефіцієнт оборотності, тривалість обороту, коефіцієнт закріплення і суми, що абсолютно і відносно вивільнюються (або додатково залучаються) оборотних коштів.

Таблиця - Вихідні дані

Показники	Одиниця виміру	За планом за 1 квартал	Фактично за 1 квартал
Видобуток вугілля	тис. т / кв.	160	180
Витрата вугілля на власні потреби	тис. т / кв	5	5
Ціна 1 т вугілля	грн.	20	20
Залишки оборотних коштів			
на 1 січня	тис. грн.	580	670
на 1 лютого	тис. грн.	595	690
на 1 березня	тис. грн.	600	700
на 1 квітня	тис. грн.	605	710

4. Визначте середній залишок оборотних коштів за квартал, якщо відомі їх залишки на: 1.01 - 38 тис. грн., на 1.02 - 27, на 1.03 - 30, на 1.04 - 33 тис. грн.

5. У поточному році мінімальний розмір майбутніх платежів склав 60,4 тис. грн., Одноденний фонд заробітної плати 10,07 тис. грн. Визначте розмір майбутніх платежів в планованому році, якщо величина одноденного фонду заробітної плати збільшиться на 1 тис. грн.

6. Визначте поточний складський запас лісових матеріалів, якщо вони поступають на підприємство через 18 днів, а середньодобовий витрата їх 15 м³.

7. Визначте приріст стійких пасивів по заробітній платі, якщо її фонд в IV кварталі планованого року складе 815 тис. грн., термін виплати заробітної плати 8 і 25 числа кожного місяця.

8. Норма запасу палива на підприємстві 12 днів; за кошторисом витрат на виробництво витрати на паливо в IV кварталі передбачені у розмірі 30 тис. грн. Визначити норматив запасу на паливо.

9. Обсяг реалізації продукції за рік 45 млн. грн., Потреба в оборотних коштах 3 млн. грн. Визначте оборотність оборотних коштів в днях.

10. Визначте період одного обороту обігових коштів, якщо відомі: обсяг реалізації за квартал - 100 тис. грн., сума коштів, що беруть участь в обороті 25 тис. грн.

11. У першому кварталі підприємство реалізувало продукції на 250 тис. грн., Середні квартальні залишки коштів склали 25 тис. грн. У другому кварталі обсяг реалізації продукції збільшиться на 10%, а час одного обороту обігових коштів буде скорочено на 1 день. Розрахуйте: 1) коефіцієнт оборотності оборотних коштів і час одного обороту в днях в першому кварталі; 2) коефіцієнт оборотності оборотних коштів і їх абсолютну величину в другому кварталі; 3) вивільнення обігових коштів у результаті скорочення одного обороту оборотних коштів.

12. Визначте коефіцієнт завантаження оборотних коштів, якщо їх наявність 30 тис. грн., а обсяг реалізації - 450 тис. грн.

13. Яка сума вивільнення оборотних коштів, якщо фактичний оборот по реалізації за рік становить 48 млн. грн., оборотність в днях: планова - 24, фактична - 22.

14. Визначте величину вивільнення оборотних коштів, якщо у звітному році фірма реалізувала продукції на 23 млн. грн., планом передбачено збільшити обсяг реалізації на 10%, а тривалість одного обороту оборотних коштів скоротити на 4 дні.

15. Визначте потребу в додаткових оборотних коштах, якщо відомо, що обсяг реалізації за планом 45 тис. грн., фактичний 48 тис. грн., середня сума нормованих оборотних коштів за рік за планом 8 тис. грн., оборотність в днях фактично на 1 день менше, ніж за планом.

16. Визначте абсолютну і відносну потребу в додаткових оборотних коштах, якщо відомо, що обсяг реалізації за планом 20 млн. грн., фактично - 21 млн. грн., тривалість одного обороту планова - 27 днів, фактична - 30 днів.

17. У звітному році підприємство виробило продукції на 45,6 млн. грн. На планований рік передбачено зниження обсягу реалізації на 1,5% при скороченні середньої тривалості одного обороту на 4 дні. Середні залишки оборотних коштів у звітному періоді склали 3,3 млн. грн. Визначте потребу в оборотних коштах у планованому році, абсолютне і відносне вивільнення (залучення) частини обігових коштів.

18. Визначте кількість оборотів і тривалість одного обороту оборотних коштів підприємства для наступних умов: оборотні кошти становили на 1 січня - 200 тис. грн., на 1 лютого - 250 тис. грн., на 1 березня 230 тис. грн., на 1 квітня -- 200 тис. грн. За три місяці було реалізовано 300 од. продукції за ціною 1000 грн. / од.

19. Обсяг реалізації продукції (у млн. грн.) склав: за 1-й квартал - 20; 2-й -20; 3-й - 15; 4-й - 25. Середні залишки оборотних коштів (тис. грн.) склали: у 1-му кварталі - 1500; в 2-му - 2000; в 3-му - 3000; в 4-му - 1500. Визначте кількість оборотів і тривалість одного обороту оборотних коштів підприємства за рік.

20. Сума оборотних коштів підприємства на початок року становила 1,2 млн. грн., на кінець року - 1,4 млн. грн., вартість товарної продукції за рік - 16 млн. грн. Планом передбачено збільшення обсягу товарної продукції в натуральному виразі на 8%, зниження ціни продукції на 2%, скорочення тривалості обороту оборотних коштів на 3 дні. Визначте додаткову потребу або вивільнення оборотних коштів в абсолютному і відносному вираженні.

21. Фірма у звітному періоді повинна була реалізувати продукцію на загальну суму 1200 тис. грн. Оборотні кошти фірми становлять 150 тис. грн. Фактично було реалізовано продукції за даних оборотних коштах на суму 1320 тис. грн. Визначте суму вивільнення обігових коштів.

22. За рік заплановано видобути 13,5 млн. т корисної копалини. Режим роботи видобувного підприємстві безперервний. Питома витрата вибухової речовини (ВР) на 1 т видобутої корисної копалини склала 0,25 кг, ціна 1 кг ВР - 16 грн. Інтервал між постачання ВР - 15 днів, час транспортування - 7 днів, час пробігу розрахункових документів та їх оплати - 4 дні, час на підготовку і складування ВР - 1 день. Визначте норматив оборотних коштів на матеріали, якщо страховий запас дорівнює 3-добової потреби підприємства.

23. Для виробництва 1 т товарної руди витрачається 1,5 т сирової руди, собівартість 1 т товарної руди - 170,8 грн. Визначте норматив оборотних коштів для складського запасу при наступних умовах: виробнича потужність кар'єру - 15,6 млн. т, режим роботи перериваним з одним вихідним днем на тиждень, святкових днів у році - 10, норма запасу руди дорівнює 5-денного її випуску.

24. Корисна копалина видобувається відкритим способом. Обсяг непогашеної вскриші на початок року склав 17,5 млн. куб. м при собівартості розкривних робіт 65 грн./т. В планованому році передбачено добути 12,5 млн. куб. м вскриші при плановій собівартості 60 грн. / т. Протягом року заплановано погашення вскриші на суму 975 млн. грн. Визначте відповідний норматив оборотних коштів.

Тести

Тести одиничного вибору

1. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів - це:

- а) норматив обігових коштів;
- б) один з показників норми запасів;
- в) кількість оборотів оборотних коштів у досліджуваній період часу;
- г) показник рентабельності виробничих фондів;
- д) показник фондомісткості оборотних коштів.

2. Поняття «оборотні фонди підприємства» включає:

- а) основні і допоміжні матеріали, напівфабрикати, комплектуючі вироби;
- б) частину засобів виробництва, які беруть участь у виробничому циклі один раз і повністю переносять свою вартість на собівартість продукції;
- в) засоби виробництва, що багаторазово беруть участь у процесі виробництва і переносять свою собівартість на готовий продукт поступово;
- г) знаряддя праці, що багаторазово беруть участь у виробничому процесі;
- д) предмети праці, необхідні для виготовлення продукції.

3. Які матеріально-речові елементи входять до складу оборотних виробничих фондів підприємства?

- а) виробничі запаси сировини, матеріалів, напівфабрикатів, покупних виробів, запасних частин, палива, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів;
- б) верстати, агрегати, пристрої, тара;
- в) готова продукція, грошові кошти в касі, на розрахунковому рахунку підприємства;
- г) прибуток підприємства;
- д) заборгованість постачальникам.

4. Яка з перелічених статей оборотних коштів функціонує в сфері виробництва?

- а) готова продукція на складі;
- б) дебіторська заборгованість;
- в) продукція на відповідальному зберіганні у покупця;
- г) витрати майбутніх періодів;
- д) грошові кошти на розрахунковому рахунку і в касі.

5. Які з перерахованих нижче елементів утворюють фонди обігу?

- а) матеріальні ресурси;
- б) готові вироби на складі підприємства, продукція відвантажена, що знаходиться в дорозі, грошові кошти та кошти в незакінчених розрахунках;
- в) готова продукція на відповідальному зберіганні у покупця через відмову останнього від акцепту рахунку;
- г) транспортні засоби, виробничі будівлі, споруди;
- д) прибуток.

6. Який з перерахованих видів оборотних засобів входить до складу нормованих?

- а) дебіторська заборгованість;
- б) допоміжні матеріали;
- в) продукція відвантажена, що знаходиться в дорозі;
- г) грошові кошти;
- д) акредитиви та особливі рахунки.

7. Яка зі статей оборотних коштів відноситься до ненормованих?

- а) запасні частини для ремонтів;
- б) малоцінні та швидкозношувані предмети;
- в) паливо;
- г) тара і тарні матеріали;
- д) продукція відвантажена.

8. Яка з перерахованих нижче причин може викликати нестачу оборотних коштів на підприємстві?

- а) несвоєчасні платежі покупців за відвантажену їм продукцію;
- б) зменшення коштів амортизаційного фонду;
- в) несвоєчасні платежі постачальникам за матеріали;
- г) зменшення коштів у фонді споживання;
- д) зменшення коштів в спеціальних фондах.

9. Що входить до складу власних і прирівняних до них коштів?

- а) фонд оплати праці і фонд матеріального заохочення;
- б) спеціальні фонди та кредиторська заборгованість;
- в) частина статутного фонду і стійкі пасиви;
- г) фонд споживання і відрахування на соціальне страхування;
- д) акредитиви та особливі рахунки.

10. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів характеризує:

- а) середню тривалість одного обороту;
- б) розмір реалізованої продукції, що припадає на 1 грн. оборотних коштів;
- в) кількість оборотних коштів за відповідний період;
- г) рівень технічної оснащеності праці;

д) витрати виробничих фондів на 1 грн. товарної продукції.

11. Який порядок віднесення на собівартість за статтею «малоцінні і швидкозношувані предмети»?

- а) на місяць витрачання;
- б) за строком погашення;
- в) у два строки (50% на місяць вступу в експлуатацію і 50% на місяць вибуття з неї);
- г) у міру зносу;
- д) в кошторисно-нормалізованому порядку.

12. Який порядок віднесення на собівартість витрат за статтею «допоміжні матеріали»?

- а) на місяць витрачання;
- б) у два строки (50% на місяць вибуття з експлуатації);
- в) у міру зносу;
- г) у кошторисно-нормалізованому порядку;
- д) за строком погашення.

Тести альтернативного вибору

Альтернативний вибір. Визначте, правильні (В) або невірні (Н) такі твердження:

13. Визначити вірні твердження:

- а) оборотні фонди є складовою частиною виробничих фондів;
- б) фонди обігу є складовою частиною виробничих фондів;
- в) готова продукція на складі відноситься до складу нормованих оборотних коштів;
- г) норматив оборотних коштів характеризується нормою запасу матеріальних цінностей у натуральних одиницях виміру;
- д) коефіцієнт оборотності оборотних коштів характеризує кількість оборотів оборотних коштів за даний період часу.

14. Визначити вірні твердження:

- а) оборотні кошти - це частина коштів підприємства, що дорівнює сумі оборотних фондів і фондів обігу;
- б) оборотні фонди - це затверджена планом мінімальна сума оборотних коштів, достатня для планомірної безперебійної роботи підприємства;
- в) фонди обігу - це частина оборотних коштів підприємства, що включає матеріальні і грошові ресурси, що функціонують у сфері обігу;
- г) виробничі фонди - це величина матеріальних ресурсів, які повинні знаходитися на підприємстві для забезпечення безперебійного процесу виробництва;

д) оборотні кошти в сфері виробництва складаються з виробничих запасів, незавершеного виробництва і витрат майбутніх періодів.

15. До складу оборотних виробничих фондів входять матеріально-речові елементи:

- а) верстати, агрегати;
- б) готова продукція;
- в) виробничі запаси сировини, матеріалів, напівфабрикатів;
- г) витрати майбутніх періодів;
- д) незавершене виробництво.

16. Витрати майбутніх періодів - це:

- а) витрати на металеве і залізобетонне кріплення очисних і підготовчих виробок у шахті;
- б) витрати по освоєнню нових видів продукції;
- в) витрати на капітальний ремонт обладнання;
- г) пускові витрати підприємств-новобудов;
- д) витрати на обслуговування машин та обладнання.

17. Джерелами збільшення оборотних коштів підприємства є:

- а) амортизаційні відрахування;
- б) прибуток підприємства;
- в) позики банківських організацій;
- г) фонд накопичення;
- д) дебіторська заборгованість.

18. Визначити вірні твердження:

- а) основним джерелом збільшення оборотних коштів підприємства є прибуток;
- б) позикові кошти використовуються для тимчасового поповнення оборотних коштів;
- в) залучені кошти використовуються для збільшення стійких пасивів;
- г) власні оборотні кошти закріплені у складі статутного фонду підприємства;
- д) кошти, умовно прирівняні до оборотних, називають стійкими пасивами.

19. До залучених засобів належать:

- а) заборгованість постачальника за матеріальні цінності;
- б) кредиторська заборгованість;
- в) дебіторська заборгованість;
- г) частина коштів фондів спеціального призначення;
- д) частина фонду розвитку виробництва.

20. Визначте вірні твердження:

- а) для нормального функціонування виробництва в період між поставками матеріалів підприємству необхідний страховий запас;
- б) для визначення коефіцієнту оборотності необхідно обсяг реалізованої продукції за даний період часу розділити на середній залишок оборотних коштів за цей же період часу;
- в) частину оборотних коштів, що функціонують у сфері обігу, називають фондами обігу;
- г) співвідношення між окремими групами оборотних коштів утворює їх склад;
- д) швидкість кругообігу оборотних коштів характеризується відношенням обсягу реалізації продукції за досліджуваний період часу до середнього залишку оборотних коштів у цей ж період часу.

21. Визначте вірні твердження:

- а) поточний запас призначений для забезпечення безперебійної роботи підприємства в період між черговими поставками матеріалу;
- б) підготовчий запас враховує час підготовки матеріалів для запуску їх у виробництво;
- в) транспортний запас враховує розрив у часі між оплатою матеріалів і їх прибуттям на підприємство;
- г) технологічний запас враховує час на приймання матеріалів, їх складування та оформлення документів;
- д) страховий запас встановлюється на випадок можливих перебоїв у роботі постачальників і транспорту.

22. Визначте вірні твердження:

- а) скорочення тривалості одного обороту оборотних коштів сприяє зростанню продуктивності праці;
- б) тривалість обороту оборотних коштів розраховується на основі величини коефіцієнта оборотності та тривалості аналізованого періоду;
- в) норматив обігових коштів може розраховуватися як в натуральних, так і в вартісних одиницях виміру;
- г) коефіцієнт оборотності оборотних коштів розраховується на основі даних про тривалість одного обороту;
- д) норматив оборотних коштів за окремими статтями визначається як добуток норми запасу в днях на вартість середньодобової витрати матеріалу.

23. Визначте вірні твердження:

- а) коефіцієнт закріплення оборотних засобів показує скільки коп. оборотних коштів припадає на одну гривню реалізованої продукції;
- б) тривалість одного кругообігу визначається як тривалість досліджуваного періоду часу, поділена на коефіцієнт закріплення;
- в) коефіцієнт оборотності - це швидкість кругообігу;

г) кількість оборотів оборотних коштів визначається відношенням величини оборотних коштів до суми реалізованої продукції за певний період часу;

д) тривалість одного обороту оборотних коштів визначається як відношення прийнятої кількості календарних днів у досліджуваному періоді до швидкості кругообігу.

24. Визначте вірні твердження:

а) скорочення тривалості обороту оборотності обігових коштів завжди економічно ефективно;

б) норма запасу є вихідною базою для розрахунку нормативу оборотних коштів;

в) норматив обігових коштів характеризує норму запасу матеріальних цінностей у натуральних одиницях;

г) готова продукція на складі підприємства відноситься до ненормованим оборотних засобів;

д) виробничі фонди складаються з основних і нормованих оборотних коштів.

Запитання до самоконтролю:

1. Яка сутність та склад оборотних коштів?

2. Охарактеризуйте існуючі угруповання (класифікації) оборотних коштів.

3. Яким чином і навіщо розраховується структура оборотних коштів?

4. Назвіть джерела фінансування оборотних коштів.

5. Охарактеризуйте методи нормування оборотних коштів.

6. Яка різниця між нормою запасу і нормативом оборотних коштів?

7. Якими показниками можна визначити ефективність використання оборотних коштів?

8. Дайте відповідь, чи є доцільним збільшення тривалості одного обороту оборотних коштів. Обґрунтуйте відповідь.

9. Назвіть шляхи прискорення оборотності оборотних коштів у вугільній промисловості.

10. Обґрунтуйте доцільність прискорення оборотності оборотних коштів при незмінності обсягу реалізації продукції.

Література: /1/, с.112-150; /5/, с.27-34.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4 «ТРУДОВІ РЕСУРСИ»

Мета заняття: засвоєння складу та класифікації кадрів, методів виміру продуктивності праці, набування навичок розрахунку чисельності персоналу підприємства та його окремих категорій, показників продуктивності праці та трудомісткості продукції.

В результаті виконання практичного заняття студент:

- **повинен знати** класифікації кадрів, методи виміру продуктивності праці, поняття облікового та явочного складу працівників, форми та системи оплати труда, що застосовуються в гірничій промисловості;

- **повинен мати уяву** про склад та структуру кадрів в гірничій промисловості, відмінність умовно-постійного та умовно-змінного складу працівників; про середню та граничну продуктивність праці; про фактори росту продуктивності праці.

- **повинен вміти:** застосовувати різні методи вимірювання продуктивності праці та аналізувати використання трудових ресурсів підприємства за системою відповідних показників;

- **повинен мати навички:** розрахунку продуктивності праці та трудомісткості продукції, чисельності персоналу підприємства та його окремих категорій, аналізу показників, що характеризують використання праці на підприємстві.

План заняття

1. Склад і структура кадрів.
2. Продуктивність праці і методи її виміру. Поняття про середню і граничну продуктивність праці.
3. Фактори росту ПП.
4. Заробітна плата в гірничій промисловості.

Методичні вказівки

Ефективне використання працівників займає одне з ключових місць в економічному механізмі підприємства. Залежно від характеру участі у виробництві персонал підприємства підрозділяють на промислово-виробничий і непромисловий, кожен з яких ділиться на явочний склад та обліковий.

Для працівників гірничого підприємства важливими характеристиками є професія і кваліфікація. Професія - це напрямок підготовленості до праці, обумовлений конкретними теоретичними знаннями, уміннями, навиками.

Кваліфікація визначає якість і складність праці і визначається різними кваліфікаційними категоріями або розрядом робітників.

При визначенні потреб у трудових ресурсах виходять із явочного складу. Чисельність робітників визначається виходячи з планових обсягів робіт і діючих норм виробітки, або шляхом розміщення робітників по робочих місцях, або по нормативах чисельності робітників, або по нормативах обслуговування. Потреба в керівниках і фахівцях визначається по штатному розкладу.

Показниками для вимірювання витрат праці є продуктивність праці і трудомісткість. Продуктивність праці - це ефективність затрат праці, яка вимірюється кількістю виробленої продукції в одиницю часу на одного працівника (прямий метод) або кількістю робочого часу витраченого на одиницю продукції (зворотний метод). Продуктивність праці як економічна категорія може бути суспільною і індивідуальною. Основними методами вимірювання продуктивності праці є: прямий, зворотний, натуральний, вартісний.

Заробітна плата - це винагорода, що одержує працівник підприємства в залежності від кількості і якості витраченої їм праці і результатів діяльності всього колективу підприємства.

Існують наступні форми оплати праці: відрядна, погодинна, договірна (контрактна), комбінована.

Практичні завдання та вправи

1. Розрахуйте продуктивність праці працівника комплексної прохідницької бригади на вихід, використовуючи наступні дані: обсяг робіт за місяць - 100 м; середня кількість виходів одного прохідника на місяць - 20; явочна чисельність прохідницької бригади - 40 м.

2. Визначте явочну чисельність електромонтерів по ремонтному обслуговуванню устаткування, якщо чисельність ремонтних одиниць обладнання - 50; норма часу на обслуговування однієї ремонтної одиниці в зміну - 0,5 години; коефіцієнт змінності роботи устаткування - 1,5; тривалість зміни - 7 годин.

3. Явочний складу робочих добувних ділянок - 100 чел. Розрахуйте обліковий склад працівників ділянки, якщо відомо: шахта працює 6 днів на тиждень, а робітник - 5; тривалість відпустки робітника - 40 днів; число святкових днів у році - 10; коефіцієнт, що враховує відсутність на роботі з поважних причин - 0,96.

4. Розрахуйте явочну чисельність робітників очисного вибою. Вихідні дані: плановий видобуток вугілля з лави за місяць - 1000 т; встановлена комплексна норма виробітку - 10 т / чел-зм; число робочих днів ділянки - 25; кількість змін по видобутку вугілля за добу - 3; плановий коефіцієнт виконання комплексної норми виробітку - 1,1.

5. Розрахуйте продуктивність праці на вихід і за місяць, якщо щодоби приходять на роботу 45 чоловіка і здобувають 900 т на добу, КСС = 1,4 при 25 робочих днях в місяць.

6. Облікова чисельність працівників ділянки - 120 чол. За 25 робочих днів у місяці видобуто 15 тис. т вугілля. Середня тривалість відпустки одного робітника - 48 днів. Розрахуйте продуктивність праці робітника на вихід.

7. На вихід у обліковому складі числяться 1400 підземних і 800 робочих поверхні. Обліковий склад більше явочного в 1,4 рази. За місяць було видобуто 120 тис.т. Розрахуйте продуктивність праці робітника з видобутку.

8. Продуктивність праці ГРОЗ ділянки - 32 тон/ особу-зміну. Яка продуктивність праці робітника очисних робіт, якщо частка ГРОЗ в загальній чисельності робітників склала 80%?

9. Місячний видобуток шахти 110 тис. т, середньооблікова чисельність робітників з видобутку 1600 чол., кількість відпрацьованих за місяць виходів 35200. Визначте місячну і змінну продуктивність праці робітника і трудомісткість робіт на 1000 т видобутку.

10. Встановіть трудомісткість на 1000 т видобутку вугілля в лаві, якщо місячний видобуток - 26500 т, облікова чисельність робітників 100 чол., середня кількість виходів одного робітника - 26.

11. Річний видобуток шахти 800 тис.т, число днів роботи в році - 305. Питома вага видобутку з очисних забоїв 90%, змінна норма виробітку робочого лави - 15 т, коефіцієнт її виконання - 1,05. Визначте явочну чисельність робочих очисних забоїв.

12. Визначте темпи підвищення продуктивності праці звітного року в порівнянні з базовим методом умовних одиниць за даними, наведеними в таблиці

Таблиця - Вихідні дані

Показники	Найменування виробу			Всього
	А	Б	В	
Базовий період				
1. Обсяг виробництва, тис од / міс	1,5	2,4	3,2	
2.Трудомісткість, люд.-зм./міс	150	100	170	
3. Середня облікова, чол.	80	80	185	
Звітний період				
1. Обсяг виробництва, тис од / міс	1,2	2,5	3,3	
2.Трудомісткість, люд.-зм./міс	140	100	180	
3. Середня облікова, чол.	80	80	185	

13. Визначте темпи зростання продуктивності праці в звітному періоді порівняно з базовим, використовуючи трудовий метод, якщо виробнича ситуація характеризується даними таблиці

Таблиця - Вихідні дані

Показники	Вид продукції	
	А	Б
Норма часу, люд.-зм./одиницю	6	3
Базовий період		
1.Обсяг виробництва, од. / міс.	120	60
2. Витрати праці, люд.-зм./міс.	550	150
Звітний період		
1.Обсяг виробництва, од. / міс.	130	200
2. Витрати праці, люд.-зм./міс.	560	450

14. Розрахувати обліковий штат робітників, якщо відомі: явочний штат 400 чоловік, кількість календарних днів у році 365, свят 10, загальних вихідних немає, вихідних днів робочого 104, відпускних - 54, коефіцієнт, що враховує невиходи на роботу з поважної причини, прийняти самостійно.

15. Розрахуйте продуктивність праці робітника з видобутку вугілля за місяць, якщо відомо, що добовий видобуток 3000 т, число виходів за місяць 12500. Число робочих днів за місяць 25, тривалість відпустки робочих 50 днів.

16. Явочний штат ГРОЗ шахти 400 чол., коефіцієнт облікового складу 1,4. Розрахуйте трудомісткість видобутку вугілля, виходячи з щодобового видобутку вугілля 2000т.

17. Визначте трудомісткість видобутку 1 т вугілля в умовах, коли обліковий склад робітників - 380 чол., КСП = 1,4, обсяг видобутку - 75 тис.т / міс при 25 робочих днях.

18. За місяць прохідниками шахти пройдено 870 м виробок. Щодоби виходили на роботу 150 чол. Визначте продуктивність праці на вихід і за місяць, якщо відпустка прохідника - 50 днів на рік, а шахта працює на безперервному режимі.

19. Плановий обсяг видобутку вугілля на шахті 550 тис. т / рік, середньооблікова кількість робітників з видобутку - 2100 осіб, середньомісячне число виходів одного робітника - 21. Визначте змінну і місячну продуктивність праці робітника і трудомісткість видобутку вугілля.

20. Визначте продуктивність праці на вихід робітника з видобутку, якщо добовий видобуток вугілля - 2 тис. т, коефіцієнт облікового складу - 1,4, обліковий штат робітників - 1120 чоловік.

21. Підприємство виробляє і реалізує свою продукцію, виконуючи три операції:
1-а - підготовка виробництва. Число зайнятих на ній працюють - 20 осіб в 2 зміни;

2-я - власне виробництво продукції - 100 осіб, що працюють в 3 зміни;

3-я - реалізація продукції - 1 - людей, що працюють в одну зміну.

У плановому періоді намічається знизити трудомісткість робіт на першій операції на 5%, на другий - на 10%. Визначте, на скільки відсотків підвищиться продуктивність праці в плановому періоді.

22. Трудомісткість одиниці роботи знизиться на 10%. Як при цьому зміниться продуктивність праці?

23. Розрахуйте показник місячної продуктивності праці при наступних вихідних даних: явочний штат робітників - 1500 чоловік, святкових днів у році - 10, підприємство працює на безперервної робочому тижні, відпустка робітника - 60 днів, невиходи з поважної причини - 4% від робочого часу, місячний обсяг продукції - 100 тис. т

24. Визначте продуктивність праці робітника з видобутку за зміну, якщо відомо, що трудомісткість робіт на 1000 т видобутку:

- робітників очисних вибоїв - 200 чол.-змін;

- робітників підготовчих вибоїв - 150 чол.-змін;

- робітників на внутрішахтном транспорті - 100 чол.-змін;

- робітників на утриманні та ремонті гірничих виробок - 150 чол.-змін;

- робочих на поверхні - 100 чол.-змін;

- на інших процесах - 150 чол.-змін.

25. Питома вага робочих очисних забоїв у складі чисельності робітників з видобутку вугілля складає 25%. Чисельність ГРОЗ скоротилася на 20%. Визначте, як при цьому змінилася продуктивність праці робітника з видобутку.

26. Фактичний видобуток вугілля на шахті склав 760 тис. т / рік. При цьому чисельність ПВП дорівнює 1345 чоловік, у тому числі робітників - 1190 чоловік (з них почасових 590 чоловік), ІТП - 136 осіб, службовців - 19 чоловік. Заплановано видобути 786 тис. т / рік, при цьому чисельність почасових збільшиться до 598 чоловік. Визначте зміну продуктивності праці працюючого.

27. Річний видобуток шахти становить 700 тис.т, число днів роботи підприємства у році - 353. Питома вага видобутку з очисних забоїв 95%, змінна норма виробітку ГРОЗ - 10 т, коефіцієнт виконання норм виробітку - 1,05. Визначте явочну чисельність робочих очисних забоїв.

Тести

Тести одиничного вибору

1. Продуктивність праці у вугільній промисловості визначається переважно:
 - а) трудовим методом;
 - б) вартісним;
 - в) методом умовних натуральних одиниць;
 - г) у натуральних одиницях виміру;
 - д) за нормативно - чистої продукції.

2. Який з нижче перерахованих показників є основним показником продуктивності праці на підприємстві?
 - а) місячний виробіток на одного працівника;
 - б) річний виробіток на одного працівника ПВП;
 - в) трудомісткість продукції (робіт);
 - г) середньорічна заробітна плата;
 - д) змінний виробіток на одного робітника.

3. Який коефіцієнт облікового складу робітників при шестиденному робочому тижні, 10 днями святкових і 50 днів відпустки на рік?
 - а) 1.20;
 - б) 1.49;
 - в) 1.62;
 - г) 1.33
 - д) 1.13;

4. Як визначити явочний штат робітників - відрядників?
 - а) методом розстановки по робочих місцях;
 - б) як відношення обсягу робіт для робітників даної професії до норми виробітку;
 - в) у відповідності з типовими нормативами;
 - г) діленням обсягу робіт для робітників даної професії до планової продуктивності праці цих робітників;
 - д) як добуток обсягу робіт для робітників даної професії і продуктивності праці цих робітників.

5. Як визначити місячну продуктивність праці робітників на видобутку?
 - а) як відношення місячного видобутку вугілля до суми виходів робітників за місяць;
 - б) як добуток місячного видобутку і трудомісткості 1т вугілля;
 - в) діленням місячного видобутку вугілля на обліковий штат підземних робітників;

г) діленням місячного видобутку вугілля на обліковий штат всіх робітників шахти;

д) діленням місячного видобутку вугілля на явочний штат робітників з видобутку.

6. Мотивація праці - це:

а) процес примусу себе і інших до діяльності для досягнення особистих цілей або цілей організації;

б) явний примус працівника до праці

в) прагнення до задоволення основних потреб людини (фізіологічних, безпеки, соціальні, успіху, самовираження);

г) прагнення до отримання нагороди за виконану роботу;

7. Явочна чисельність робітників-відрядників найбільш обґрунтовано визначається:

а) діленням планового обсягу роботи на встановлену планову продуктивність праці для даного виду робіт;

б) діленням планового обсягу робіт на встановлену норму виробітку;

в) методом розміщення по робочих місцях;

г) поділом облікової чисельності на коефіцієнт облікового складу.

8. Вкажіть, який з наведених ознак угруповання покладено в основу класифікації персоналу на промислово-виробничий і непромисловий:

а) характер участі у виробничому процесі;

б) важливість виконуваних функцій;

в) технологічний;

г) кваліфікаційний;

д) залежність від зміни обсягу виробництва.

Тести альтернативного вибору

Альтернативний вибір. Визначте, правильні (В) або невірні (Н) такі твердження.

9. Продуктивність праці робітника на вихід визначається:

а) як відношення видобутку вугілля за місяць до суми людино-змін, відпрацьованих у цьому періоді;

б) як добуток змінного видобутку вугілля та кількості працівників;

в) діленням добового видобутку на явочний штат працівників;

г) як відношення добового видобутку до облікового штату працівників;

д) як добуток трудомісткості 1 т вугілля та обсягу видобутку за зміну.

10. Рівень продуктивності праці в гірничий промисловості розраховується:

- а) на одного робітника з видобутку вугілля;
- б) на одного підземного робітника;
- в) на одного працівника промислово-виробничого персоналу;
- г) на всіх працівників;
- д) на одного робітника з виїмки вугілля;

11. Трудомісткість робіт у вугільній промисловості розраховується:

- а) як відношення обсягу видобутку вугілля до чисельності робітників;
- б) шляхом поділу облікового штату працівників на обсяг видобутку вугілля;
- в) як відношення відпрацьованого часу в людино-змінах до обсягу виробництва за один і той же період часу;
- г) як добуток трудомісткості одиниці робіт на обсяг;
- д) як відношення явочного складу робітників за місяць з видобутку вугілля за той же період.

12. Розцінка за одиницю робіт визначається:

- а) за нормативом;
- б) шляхом ділення тарифної ставки розряду даної роботи на встановлену норму виробітку;
- в) як добуток тарифної ставки і встановленої норми виробітку;
- г) множенням тарифної ставки на трудомісткість виконання одиниці роботи;
- д) по збірці одиничних розцінок.

13. Коефіцієнт облікового складу визначається:

- а) як відношення календарного фонду часу шахти в році до фонду часу одного робітника;
- б) як відношення режимного фонду часу роботи шахти на рік до річного фонду часу одного робітника;
- в) шляхом ділення планового фонду часу роботи шахти за місяць до планового фонду часу одного робітника;
- г) як відношення облікового складу робітників до явочного;
- д) шляхом ділення явочного складу робітників до облікового.

14. Для відрядної форми оплати праці характерна оплата праці відповідно до:

- а) кількості виготовленої продукції;
- б) кількості відпрацьованого часу;
- в) кількості наданих послуг;
- г) посадового окладу;
- д) економії часу при виконанні завдання.

15. Рівень продуктивності праці характеризують:

- а) фондвіддача, фондомісткість;
- б) виробіток на одного працюючого (робочого);

- в) трудомісткість продукції;
- г) фондоозброєність праці;
- д) прибуток.

Запитання до самоконтролю:

1. Охарактеризуйте склад і класифікації кадрів в гірничий промисловості.
2. Яка особливість структури кадрів у вугільній промисловості.
3. Як визначаються показники явочного і облікового складу працівників.
4. Назвіть методи обчислення показника продуктивності праці на шахті. Викладіть їх сутність та сфери застосування.
5. Як визначити трудомісткість робіт на шахті?
6. Перерахуйте чинники, що впливають на показник продуктивності праці робітника з видобутку.
7. Зростання продуктивності праці повинно випереджати ріст заробітної плати. Доведіть, для чого це потрібно.
8. Поясніть відмінність понять середня та гранична продуктивність праці. Розкрийте сутність поняття гранична продуктивність праці та сферу її використання.
9. Охарактеризуйте форми і системи оплати праці у вугільній промисловості.
10. Назвіть види системи оплати праці, що входять до складу основної заробітної плати.

Література: /2/, с.150-166; /5/, с.35-42

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5 «СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ»

Мета заняття: визначення сутності поняття «собівартість», вивчення видів собівартості та класифікацій витрат виробництва, розгляд особливостей класифікації витрат у короткостроковому періоді, визначення сутності граничних витрат та одержання навичок калькуляції собівартості й аналізу впливу факторів на її зміни.

В результаті виконання практичного заняття студент:

- **повинен знати** сутність поняття «собівартість», види собівартості та класифікації витрат виробництва, особливості вивчення витрат виробництва у короткостроковому періоді, методику калькуляції собівартості та чинники, що впливають на зміни собівартості, поняття граничних витрат;

- **повинен мати уяву** про відмінність умовно-змінних та умовно-постійних витрат, можливості зниження собівартості за рахунок економії на умовно-постійних витратах, особливості впливу чинників на собівартість у вугільній промисловості.

- **повинен вміти:** класифікувати витрати виробництва, аналізувати зміни собівартості у короткостроковому періоді, визначати вплив чинників на зміни собівартості.

- **повинен мати навички:** розрахунку та аналізу впливу факторів на зміни собівартості у вугільній промисловості.

План заняття

1. Економічна сутність поняття «собівартість».
2. Види собівартості і класифікація витрат виробництва.
3. Діяльність підприємства і його витрати в короткостроковому періоді.
4. Калькуляція собівартості.
5. Чинники, що впливають на собівартість продукції.

Методичні вказівки

Кількість товару, яку підприємство може запропонувати на ринку, залежить від витрат (витрат) на його виробництво і ціни, по якій буде продаватися товар. Витрати - це грошове вираження витрат виробничих факторів, необхідних для здійснення підприємством своєї виробничої і комерційної діяльності.

Собівартість продукції (робіт, послуг) - це виражені в грошовій формі поточні витрати підприємства на її виробництво і збут.

Витрати на виробництво класифікуються за різними ознаками: за місцем виникнення витрат, по відношенню до виробничого процесу, за способом віднесення на собівартість, за ступенем економічної однорідності, за ступенем впливу зміни обсягу виробництва, за календарними періодами.

Прийнято виділяти види собівартості за такими ознаками: за місцем формування і ступеня наростання витрат, за вимірнику обсягу продукції, за способом нарахування.

Класифікація витрат за ступенем впливу зміни обсягу виробництва має сенс лише стосовно до короткострокового періоду. Цей період можна визначити як проміжок часу, який малий, щоб змінити виробничу потужність підприємства, але досить великий, щоб можна було змінити рівень завантаження цієї потужності. Протягом цього періоду одна частина витрачених ресурсів утворює постійні витрати, а інша - змінні витрати.

При вирішенні питання про масштаби виробництва важливо встановити, як буде змінюватися величина приросту валових витрат при зміні обсягів виробництва.

Тому становить інтерес знання розміру граничних витрат. Це додаткові витрати, необхідні для приросту обсягу виробництва на одиницю його величини.

Основним видом угруповання витрат на видобуток вугілля є угруповання за економічними елементами. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України калькуляція собівартості проводиться за наступними 5-ти елементами:

1. Матеріальні витрати (за вирахуванням вартості поворотних відходів).
2. Витрати на оплату праці.
3. Відрахування на соціальні заходи (органам соц. або мед. страхування).
4. Амортизація основних фондів.
5. Інші витрати.

Вплив окремих організаційно-технічних заходів на зміну собівартості можна визначити виходячи з особливостей техніко-виробничих витрат, на які зазначені заходи впливають.

Практичні завдання та вправи

1. У звітному році собівартість товарної продукції склала 450, 2 млн. грн., що визначило витрати на 1 грн. товарної продукції - 0,89 грн. У плановому році витрати на 1 грн. товарної продукції встановлені в розмірі 0,95 грн. Обсяг виробництва буде збільшений на 8%. Визначте собівартість товарної продукції планового року.

2. Собівартість товарної продукції підприємства в базисному періоді склала 380,5 млн. грн. У звітному періоді передбачається підвищити продуктивність праці на 6% і середню заробітну плату на 4%. Обсяг виробництва зросте на 8% при незмінній величині постійних витрат. Питома вага оплати праці в собівартості продукції - 23%, постійних витрат - 20%. Визначте відсоток зниження собівартості і отриману економію під впливом зазначених факторів.

3. За звітними даними встановлена економія матеріалів за рахунок зниження норм на 8% і за рахунок зниження цін на 3%. Собівартість товарної продукції за звітом склала 120,6 млн. грн. Витрати за матеріалами - 80,80 млн. грн. Визначте вплив зазначених факторів на собівартість продукції.

4. Середньорічна вартість обладнання виробничої дільниці склала 20 млн. грн. Обсяг виробництва продукції - 800 тис. од. / рік, ціна одиниці - 30 грн. Виробнича потужність дільниці 1 млн. од. / рік. Річна норма амортизації обладнання - 24%. Потрібно визначити:

1. Собівартість одиниці продукції по елементу «амортизація основних фондів» за існуючого рівня інтенсивного використання обладнання.

2. Як змінилася б собівартість продукції по амортизації, якби виробнича потужність устаткування використовувалася на 100%.

5. На скільки знизиться собівартість видобутку вугілля на шахті за рахунок скорочення витрат з управління виробництвом, якщо планова собівартість 500 грн./т, частка витрат з управління виробництвом 8%, індекс цих витрат 90%?

6. Частка заробітної плати в плановій собівартості видобутку 1 т вугілля становить 45%, планова собівартість 600 грн. /т, індекс зростання заробітної плати 108%, продуктивності праці 110%. Як зміниться собівартість видобутку 1 т вугілля?

7. Як змінилася планова собівартість видобутку 1 т вугілля, що дорівнює 780 грн./т, якщо фактичний індекс умовно-постійних витрат склав 107%, індекс зростання видобутку вугілля 112%, а частка умовно-постійних витрат у собівартості 35%?

8. Розрахуйте дільничну собівартість 1 т вугілля, якщо місячні витрати ділянки за матеріалами складають 40 тис. грн., із заробітної плати 70 тис. грн., по електроенергії 4 тис. грн. і по амортизації 9 тис. грн. Середньодобовий видобуток вугілля 1200 т при 25 робочих днях в місяці.

9. Річний видобуток по шахті 0,6 млн. т, витрати на видобуток вугілля склали (млн. грн.): матеріали - 17,2, паливо - 0,8, електроенергія - 45, заробітна плата основна - 47, додаткова - 25, відрахування на соціальні страхування - 8, на медичне страхування - 3, амортизація - 15, інші витрати - 6. Визначте виробничу собівартість 1 т вугілля і собівартість з матеріальних витрат.

10. Розрахуйте елемент собівартості «Амортизація», якщо видобуток вугілля за місяць становить 80 тис. т, вартість активної частини основних фондів 65 млн. грн., річна норма амортизації 26%.

11. Однією з видобувних галузей промисловості за рік видобуто 740 млн. т корисних копалин, з них на власні потреби витрачено 1,5%. Середня собівартість 1 т товарної продукції 89 грн. Визначте валові витрати на товарну продукцію.

12. Планом передбачено збільшити обсяг видобутку з 750 до 900 тис. тонн / рік. Змінні витрати в собівартості становлять 356,7 грн./т, постійні - 478,3 грн./т. Визначте зниження собівартості одиниці продукції за рахунок збільшення обсягу видобутку.

13. Фактичний обсяг виробництва на підприємстві склав 800 тис. од., Планом передбачено довести його до 950 тис. од. Фактична собівартість одиниці продукції 727,5 грн., у тому числі умовно-постійні витрати 498,66 грн. Визначте відсоток зниження собівартості одиниці продукції за рахунок зростання обсягу виробництва і планову собівартість одиниці продукції при збереженні рівня умовно-постійних витрат.

14. Визначте зміни собівартості одиниці продукції, якщо фактична продуктивність праці в порівнянні з планом становить 110%, оплата праці - 105%, частка оплати праці у складі собівартості 50%, планова собівартість - 800 грн. /од.

15. Визначте зміни собівартості одиниці продукції, якщо очікується зниження норм витрат матеріалів на 5% при підвищенні цін на матеріали на 14%. Питома вага матеріалів у структурі собівартості 15%.

16. Виробнича собівартість 1 т вугілля - 815 грн. Норма витрати лісових матеріалів - 25 куб. м / 1000 т видобутку, фактичний витрата склала 27 куб. м / 1000 т видобутку. Питома вага видатків за матеріалами у складі собівартості - 11%. Ціна 1 куб. м лісу - 335 грн. Визначте зміну собівартості за рахунок зміни споживання лісових матеріалів.

17. Місячний обсяг виробництва на ділянці - 18 тис. од. Місячна продуктивність праці робітника ділянки - 130,4 од. / чол. Середня заробітна плата одного робітника - 2830 грн. / міс. Фонд оплати праці інженерно-технічних працівників і спеціалістів ділянки - 395050 грн. Визначте собівартість одиниці продукції по ділянці по елементу «Витрати на оплату праці».

18. Запланована економія матеріалів за рахунок зниження норм їх витрачання на 5% і зниження цін на 6%. Собівартість товарної продукції склала 1,5 млн. грн. / рік, витрати на сировину і матеріали - 0,9 млн. грн. / рік. Визначте вплив даних факторів на зміну собівартості продукції.

19. Однією з видобувних галузей за рік видобуто 740 млн. т корисних копалин, з них на власні потреби витрачено 1,5%. Середня собівартість 1 т товарної продукції - 89 грн. Визначте валові витрати на товарну продукцію.

Тести

Тести одиничного вибору

1. До витрат на управління виробництвом в собівартості продукції відносяться:

- а) прямі;
- б) непрямі;
- в) змінні;
- г) постійні;
- д) з обслуговування обладнання.

2. Виробнича собівартість продукції включає витрати:

- а) усіх ділянок з видобутку вугілля;
- б) на виробництво і збут продукції;
- в) на виробництво продукції;
- г) на комерційну собівартість;
- д) матеріальні та на оплату праці працівників.

3. На основі якого угруповання витрат на виробництво визначається собівартість 1 т вугілля:

- а) за статтями витрат;
- б) з процесів виробництва;
- в) за економічними елементами витрат;
- г) на планові і звітні витрати;
- д) на постійні і змінні витрати.

4. Які з витрат, що утворюють собівартість, можна віднести до умовно-постійних:

- а) оплата праці робітників відрядників;
- б) вартість витрат лісових матеріалів при видобутку вугілля;
- в) амортизація гірничих виробок;
- г) вартість витрат ріжучого інструмента;
- д) амортизація основного обладнання.

5. На собівартість продукції відносять:

- а) амортизацію нематеріальних активів;
- б) акцизний збір;
- в) податок на прибуток підприємства;
- г) податок на додану вартість;
- д) суму виплаченої заробітної плати.

6. Як називається собівартість, що включає всі виробничі витрати шахти на видобуток вугілля?

- а) повна;
- б) дільнична;
- в) комерційна;
- г) загальношахтна;
- д) планова.

7. Середні витрати - це:

- а) загальні витрати
- б) граничні витрати
- в) питомі витрати.
- г) елемент собівартості
- д) явні витрати.

8. «Інші витрати» - це:

- а) граничні витрати
- б) стаття витрат
- в) альтернативні витрати
- г) елемент собівартості.
- д) середні витрати.

9. Постійні витрати - це:

- а) неявні витрати
- б) витрати, що залежать від обсягу виробництва
- в) витрати, які несе підприємство навіть за умови, що в даний період продукція не вироблялася.
- г) стаття витрат.

10. У довгостроковому періоді ...:

- а) всі витрати є змінними.
- б) всі витрати є постійними
- в) всі витрати виступають як неявні
- г) всі витрати змінюються прямо пропорційно зміні обсягу виробництва.

11. Амортизаційні відрахування, розраховані за нормами амортизації, є:

- а) матеріальними витратами.
- б) елементом «інших витрат».
- в) змінними витратами.
- г) постійними витратами.
- д) немає вірної відповіді.

12. Амортизаційні відрахування, розраховані за поточною ставкою, є:

- а) матеріальними витратами.
- б) непрямими витратами.
- в) змінними витратами.
- г) постійними витратами.
- д) елементом собівартості.

13. Якщо шахта використовує у вигляді палива вугілля власного видобутку, то витрати по елементу «Паливо» розраховуються множенням:

- а) виробничої собівартості 1 т вугілля на величину його витрати на власні потреби (далі - величину витрат).
- б) виробничої собівартості за винятком витрат по елементу «Паливо» на величину витрат.
- в) ціни 1 т вугілля на величину витрат.
- г) немає правильної відповіді.

14. Постійні витрати - це складова частина наступних витрат:

- а) граничних.
- б) дегресивних.
- в) валових.
- г) пропорційних.
- д) прогресивних.

15. Змінні витрати згруповані за ознакою:

- а) однорідність складових їх частин.
- б) неоднорідність складових їх частин.
- в) метод розрахунку на одиницю продукції.
- г) зв'язок їх величини зі зміною обсягу виробництва продукції.

16. Амортизаційні відрахування, при розрахунку відповідного елемента собівартості, визначаються шляхом відрахувань від вартості:

- а) обладнання.
- б) матеріалів.
- в) сировини.
- г) комплектуючих виробів.
- д) витрат майбутніх періодів.

17. Непрямі витрати - це:

- а) загальновиробничі витрати.
- б) витрати на сировину.
- в) покупні комплектуючі вироби.
- г) паливо.

18. До прямих витрат відносяться:

- а) витрати на сировину і основні матеріали.
- б) загальновиробничі витрати.
- в) позавиробничі витрати.
- г) витрати, пов'язані з просуванням товару на ринок.

Тести альтернативного вибору

Альтернативний вибір. Визначте, правильні (В) або невірні (Н) такі твердження:

19. Умовно - змінними витратами собівартості видобутку вугілля є:

- а) витрата кріпильних і вибухових матеріалів;
- б) оплата праці управлінського персоналу;
- в) витрати по вентиляції і водовідливу;
- г) амортизаційні відрахування по гірничих виробках;
- д) витрати електроенергії на видобувних дільницях;

20. Виробнича собівартість однієї тонни вугілля це:
а) експлуатаційні витрати;
б) капітальні витрати;
в) виражені в грошовій формі витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції;
г) поточні витрати на видобуток 1 т вугілля;
д) витрати на матеріали й оплату праці працівників.

21. До угруповання витрат за економічними елементами відносяться витрати на:

- а) паливо й енергію на технологічні цілі;
- б) амортизацію основних фондів;
- в) витрати на освоєння та підготовку виробництва;
- г) витрати на оплату праці працівників;
- д) матеріальні витрати на виробництво продукції;

22. Дільнична собівартість продукції включає в себе витрати:

- а) на видобуток вугілля;
- б) на управління виробництвом;
- в) на видобуток вугілля і управління виробництвом;
- г) матеріальні, на оплату праці та амортизацію забійного обладнання;
- д) на амортизацію гірничих вироблень ділянки та її гірничошахтне обладнання, а також на оплату праці та матеріальні витрати.

23. Комерційна собівартість продукції включає витрати:

- а) на виробництво і збут продукції;
- б) дільничну собівартість;
- в) виробничу собівартість;
- г) загальношахтну собівартість і позавиробничі витрати;
- д) виробничу собівартість і непродуктивні витрати.

24. До умовно-змінних витрат у собівартості належать:

- а) витрати лісових і вибухових матеріалів
- б) оплата праці робітників очисних забоїв
- в) оплата праці управлінського персоналу
- г) інші витрати.
- д) амортизація нематеріальних активів.

25. Амортизаційні відрахування, розраховані за нормами амортизації - це:

- а) елемент собівартості продукції.
- б) стаття матеріальних витрат.
- в) умовно-змінні витрати.
- г) частина фонду розвитку виробництва.
- д) умовно-постійні витрати.

26. До складу матеріальних витрат на виробництво продукції включають:
- а) витрати на сировину та матеріали.
 - б) амортизацію нематеріальних активів.
 - в) витрати на рекламу.
 - г) вартість комплектуючих матеріалів.
 - д) витрати на оплату праці виробничих робітників.

Запитання до самоконтролю:

1. Розкрийте поняття та економічну сутність показника собівартості продукції?
2. У чому відмінність понять валові, середні, умовно-змінні, умовно-постійні, граничні витрати?
3. Назвіть види собівартості.
4. Охарактеризуйте існуючі класифікації (угруповання) витрат виробництва.
5. Для чого використовується угруповання витрат за економічними елементами?
6. Як складається кошторис витрат на виробництво і калькуляція?
7. Яким чином калькують собівартість 1 т вугілля по ділянці?
8. Розкрийте зміст елементів виробничої собівартості 1 т вугілля.
9. Що таке короткостроковий період часу і які його ознаки?
10. Яка структура, рівень і закономірності зміни собівартості продукції в гірничий промисловості?
11. Назвіть джерела і шляхи зниження собівартості видобутку вугілля.

Література: /1/, с.252-279; /5/, с.43-53.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6 «ЦІНИ НА ПРОДУКЦІЮ ГІРНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ»

Мета заняття: характеристика сутності ціни та її ролі у ринковій економіці, вивчення видів та порядку формування цін, що діють в Україні, їх класифікацій, вивчення основних методів встановлення цін та етапів формування цінової політики підприємства, а також особливостей ціноутворення у вугільній промисловості.

В результаті виконання практичного заняття студент:

- **повинен знати** сутність ціни та її функції, види цін та їх класифікації, основні методи встановлення цін та їх особливості у вугільній промисловості;
- **повинен мати уяву** про принципи формування цінової політики підприємств, розрахункові ціни, франко-ціни та рівноважну ціну, особливості умов застосування розрахункових цін, порядок розрахунків рентних платежів, про преїскурант цін на вугільну продукцію.

- **повинен вміти:** визначати види цін та обирати методи їх встановлення визначати ціни за стадіями реалізації продукції та ціни на продукцію вугільних підприємств.

- **повинен мати навички:** розрахунку цін за стадіями реалізації продукції та цін на продукцію вугільних підприємств.

План заняття

1. Поняття і функції цін.
2. Види цін і їхня класифікація.
3. Основні методи встановлення цін.
4. Особливості ціноутворення у вугільній промисловості.

Методичні вказівки

Ціна є найважливішим елементом будь-якої економіки, яка заснована на товарно-грошових відносинах.

Ціна як термін має два значення:

1. Ціна - це економічна категорія, яка характеризує кількість грошей, за які пропонується товар, продається, купується, тобто плата за будь-який товар.

2. Ціна - це економічне поняття, яке означає конкретне найменування плати за певний товар, а саме, засоби виробництва і предмети споживання.

Ціна має ряд основних функцій: облікову, розрахункову, регулюючу, стимулюючу, розподільчу.

Ціни класифікують за різними ознаками:

1. За характером що обслуговується економічного обороту.

2. За стадіями реалізації продукції.

3. За умовами поставки та оплати товару.

4. За способом встановлення ціни

Існують також різновиди цін, які не вкладаються в вищезгадану систему: розрахункова ціна, ціна рівноваги.

Процес безпосереднього формування цінової політики на підприємстві охоплює такі основні етапи: вибір визначають цілей формування цінової політики; оцінка сформованого рівня цін на продукцію; оцінка потенціалу та особливостей товарного ринку; диференціація цілей цінової політики в розрізі конкретних видів продукції з урахуванням можливостей ринку та рівня операційних витрат ; вибір методу ціноутворення; формування конкретного рівня цін на окремі види продукції, формування механізму своєчасної коригування рівня цін.

У вугільній промисловості існує три принципово відмінних механізму встановлення цін на продукцію гірничих підприємств: за середньогалузевої

собівартості одиниці продукції певної якості; по замикаючим підприємствам; встановлення цін на окремі види гірничої продукції на рівні світових цін. У вугільній промисловості в цей час ціни формуються в основному за першим механізмом. На вугілля і вугільну продукцію існує державний преїскурант оптових цін, в якому наводяться оптові ціни за 1т вугілля, диференційовані за марками вугілля, а для енергетичного вугілля і за сортами.

Проте, в галузі досить гостро стоїть проблема вирівнювання прибутковості. Тому в різні періоди застосовувалися різні механізми вирівнювання цін, наприклад механізм розрахункових цін та рентних платежів.

Практичні завдання та вправи

1. Постійні витрати підприємства - 210 млн. грн. за рік, середні змінні витрати - 346 грн. / од., обсяг виробництва - 500 тис. од. / рік. Норма прибутку в ціні становить 12% від витрат виробництва. Визначте, якою буде оптова ціна підприємства.

2. Собівартість одиниці продукції підприємства дорівнює 465 грн., норма прибутку - 12% від витрат виробництва, націнка на покриття витрат і створення прибутку постачальницько-збутових організацій - 10%, величина торгової націнки - 15%. Визначте:

- оптову та відпускну ціну підприємства;
- відпускну ціну посередника;
- роздрібну ціну одиниці продукції.

3. Підприємство може виготовляти нову продукцію в обсязі 1000 од./міс. Собівартість одиниці продукції - 500 грн. Торгово-збутова націнка - 25%. Поточна ціна на ринку встановилася на рівні 850 грн./од. Середня рентабельність інших товарів підприємства - 20%. Виріб - непідакцизний, попит на нього має місце. Необхідно визначити, чи доцільно починати випуск нового продукту.

4. Планом шахти встановлений обсяг реалізації вугілля - 800 тис. т / рік, планова ціна 1 т вугілля - 849,45 грн. Фактичний обсяг реалізації склав 820 тис. т / рік, при цьому зольність вугілля перевищила планову на 10,5%, вміст сірки на 0,2%, а вологість була нижче планової на 2,5%. Визначте відсоток виконання плану по реалізації продукції.

5. Залежність валових витрат підприємства (тис. грн.) від обсягу виробництва (тис. од.) має вигляд

$$VI = 1,6254 * Q^2 - 20,342 * Q + 1607,4$$

Плановий випуск продукції - 30 тис. од./міс. Розмір цільового операційного прибутку, необхідного для здійснення нормальної фінансово-господарської

діяльності підприємства, дорівнює 630 тис. грн./міс. Визначте рівень відпускнуої ціни підприємства, встановлений за умови забезпечення цільового прибутку.

6. Товар реалізується за ціною 30 грн./од., при цьому постійні витрати становлять 68 тис. грн./рік, перемінні - 24 тис. грн./рік. Підприємство планує отримати річний прибуток у розмірі 16 тис. грн. Яка кількість товару необхідно реалізувати за рік, щоб досягти поставленої мети?

Визначте мінімальний обсяг виробництва, який забезпечує беззбитковість підприємства. Як зміниться розмір беззбиткового обсягу виробництва, якщо, завдяки поліпшенню якості продукції, товар може бути реалізований за ціною 32 грн./од. (за інших рівних умов). Визначте беззбитковий обсяг виробництва за первісною ціною, якщо в результаті здійснення комплексу організаційно-технічних заходів підприємству вдалося зменшити умовно-постійні витрати до 50 тис. грн./рік.

7. Ціна виробу в 1 кварталі звітного року склала 200 грн./од., а у 2-му кварталі вона знизилася на 10%. Умовно-постійні витрати складають 2000 грн./міс., умовно-змінні - 60 грн./од.

Потрібно визначити:

1. Який обсяг виробництва забезпечує його беззбитковість в 1 кварталі.
2. Зміну беззбиткового обсягу, зумовлене зниженням ціни на продукцію у 2-му кварталі, в абсолютному і відносному вираженні.
3. Що відбудеться з обсягом виробництва, що забезпечує беззбитковість, якщо у 2-му кварталі підприємство зменшує умовно-постійні витрати на 10% при збереженні ціни на рівні 1-го кварталу.

Зробіть висновки.

8. Щомісяця підприємство виготовляє 60 тис. од. продукції при собівартості 80 грн./од. Умовно-постійні витрати у собівартості складають 70%. Ціна одиниці продукції - 116 грн. Визначте, при якому обсязі виробництва буде забезпечена беззбиткова робота підприємства.

9. Яким чином зміниться ціна 1 т вугілля, якщо в відвантаженому вугіллі зольність перевищує преїскурантну на 2%, волога на 3%, а вміст сірки вище на 0,3%.

10. Валові умовно-постійні витрати підприємства - 500 тис. грн., ціна одиниці продукції - 15 грн., середні умовно-змінні витрати - 5 грн./од. Визначте обсяг беззбиткового виробництва і витрати на виробництво при цьому обсязі.

11. Визначте вартість валової і товарної продукції, якщо річний видобуток вугілля 900 тис. т, витрата на власні потреби 10 тис. т, зольність вугілля за планом - 14%, фактично - 13,4%, оптова ціна - 200 грн./т.

12. Річний видобуток шахти 1 млн. т, оптова ціна 840 грн./т, зольність: 16,6% - норма, 14,8% - фактично. Послуги промислового характеру на сторону 7,8 млн. грн., Вартість капітального ремонту обладнання - 85 млн. грн. На власні потреби витрачається 5 тис. т вугілля власного видобутку. Визначте вартість валової і товарної продукції.

13. Випуск товарної продукції 1 млн. од. / рік, собівартість 1 од. продукції 120 грн./од., нормативна рентабельність виробництва 14%, ПДВ - 20%, вартість виробничих фондів 180 млн. грн. Витрати і прибуток постачальницьких організацій 42 млн. грн./рік. Визначте оптову та відпускну ціну підприємства і відпускну ціну посередника.

Тести

Тести одиничного вибору

1. Яка з перерахованих нижче цін відображає реальну виручку підприємства при продажі продукції?

- а) оптова ціна підприємства;
- б) ціна за преїскурантом;
- в) відпускну ціна підприємства;
- г) відпускну ціна збутової організації (посередника);
- д) роздрібна ціна.

2. До якого виду можна віднести договірні ціни?

- а) що самостійно встановлюються продавцем;
- б) фіксовані;
- в) частково регульовані;
- г) вільні;
- д) граничні.

3. За якими цінами розраховується вартість товарної продукції шахти?

- а) оптовими цінами з урахуванням якості вугілля;
- б) оптовими цінами без урахування якості вугілля;
- в) відпускними цінами;
- г) галузевими цінами;
- д) єдиними цінами.

4. До якої класифікації відноситься ціна франко-вагон-станція відправлення?

- а) за стадіях реалізації
- б) за умовами поставки та оплати товару.
- в) по території дії

- г) за часом дії
- д) за характером встановлення.

5. В основі формування вільних (ринкових) цін лежить:

- а) ціна товару, яка пропонується продавцем.
- б) величина прибутку, отримана від реалізації продукції.
- в) повна (комерційна) собівартість.
- г) співвідношення між попитом і пропозицією.

6. Рівноважна ціна - це:

- а) оптова ціна
- б) ціна пропозиції
- в) ціна попиту
- г) ціна, при якій попит дорівнює пропозиції.
- д) ціна, яка відповідає попиту.

7. Якщо товар продано за ціною, нижчою, ніж рівноважна, то ...:

- а) існує дефіцит товару.
- б) є надлишки товару.
- в) попит на товар задоволений.
- г) товар неякісний.

8. Акцизний збір реалізує функцію ціни:

- а) регулювання попиту і пропозиції.
- б) вимірника вартості товару.
- в) стимул ресурсозбереження.
- г) регулятора прибутковості підприємства.

9. При відхиленні фактичного показника зольності від роздрібною робляться знижки (надбавки) до оптової ціни на вугілля за кожен відсоток відхилення:

- а) 1,3% Цопт.
- б) 2,5% Цопт.
- в) 0,5% Цопт.
- г) 1,5% Цопт.
- д) 2,3% Цопт.

Тести альтернативного вибору

Альтернативний вибір. Визначте, правильні (В) або невірні (Н) такі твердження:

10. Податок на додану вартість та акцизний збір враховуються в цінах:

- а) оптова ціна підприємства;
- б) відпускна ціна підприємства;
- в) ціна підприємства;

- г) роздрібна ціна;
- д) відпускна ціна посередника.

11. Основними ознаками класифікації цін є:

- а) облік транспортних витрат;
- б) обслуговування етапу товарообігу;
- в) кліматичні умови;
- г) область дії;
- д) географічне розміщення підприємства.

12. До регульованих цін відносять:

- а) договірні;
- б) граничні;
- в) частково-регульовані;
- г) ті, що самостійно затверджуються продавцем;
- д) фіксовані.

13. До біржових цін відносять:

- а) оптові ціни;
- б) ціни попиту;
- в) ціни пропозиції;
- г) відпускні ціни посередника;
- д) контрактні.

14. За способом встановлення цін розрізняють ціни:

- а) договірні.
- б) граничні.
- в) контрактні.
- г) розрахункові.
- д) державні фіксовані.

Запитання до самоконтролю:

1. У чому полягають функції і сутність ціни?
2. Охарактеризуйте систему цін на Україні, їх ознаки та класифікації.
3. Назвіть види цін, покажіть їх склад і структуру.
4. Як формуються відпускні та роздрібні ціни?
5. Назвіть основні етапи формування цінової політики підприємства.
6. Охарактеризуйте основні методи встановлення цін.
7. У чому полягають особливості ціноутворення у вугільній промисловості?

Література: /1/, с.279-300; /5/, с. 54-66.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

«ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФІНАНСОВО - ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА»

Мета заняття: визначення сутності та оцінки економічної ефективності інвестиційної діяльності гірничих підприємств, сутності понять дохід, прибутковість та рентабельність, вивчення джерел формування прибутку підприємств та його видів, а також напрямів розподілу прибутку, одержання навичок розрахунків та оцінки ефективності інвестиційних проектів, прибутковості підприємства й продукції.

В результаті виконання практичного заняття студент:

- **повинен знати** сутність оцінки ефективності, зміст та значення інвестиційних проектів, поняття загальної та порівняльної ефективності та методи їхньої оцінки, сутність дисконтування та динамічні методи оцінки ефективності; економічний зміст прибутку, його види, схеми його утворення й розподілу; сутність оцінки рентабельності гірничого підприємства та показники оцінки;

- **повинен мати уяву** про призначення інвестиційних проектів, відмінність підходів до оцінки загальної та порівняльної ефективності, вплив фактору часу на ефективність інвестиційних проектів, відмінність понять прибутковості підприємства та його продукції.

- **повинен вміти:** визначати рівень загальної та порівняльної ефективності капіталовкладень, проводити дисконтування надходжень та витрати, застосовувати різні динамічні методи оцінки ефективності, визначати прибутковість підприємства та його продукції.

- **повинен мати навички:** розрахунку показників рентабельності підприємства та його продукції та показників, що визначають рівень ефективності інвестиційних проектів.

План заняття

1. Сутність оцінки ефективності. Поняття про інвестиційні проекти.
2. Загальна і порівняльна ефективність. Методи її оцінки.
3. Поняття про фактор часу і дисконтування. Динамічні методи оцінки ефективності.
4. Економічний зміст прибутку. Види прибутку.
5. Схеми утворення і розподілу прибутку.
6. Рентабельність гірничого підприємства.

Методичні вказівки

Інвестування є невід'ємною частиною функціонування діючого підприємства поряд з його операційною, виробничою діяльністю. У процесі інвестиційної діяльності підприємство відповідно до своєї загальної та інвестиційної стратегії реалізує заходи і інвестиційні проекти, спрямовані на впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу у вигляді досконаліших машин і обладнання, нових технологій, оновлення основних фондів, які забезпечують підвищення продуктивності праці та ефективності виробництва в цілому. Реальне накопичення капіталу є значним чинником швидкого підвищення рівня життя в індустріально розвинених країнах. Сьогоднішній добробут в значній мірі обумовлено минулими інвестиціями, а сьогоднішні інвестиції в свою чергу закладають підвалини завтрашнього зростання продуктивності праці та підвищення добробуту населення країни.

Інвестиції поділяють на два якісно різних види. Інвестування наукових досліджень і розробок, спрямованих на здійснення якісних змін у стані продуктивних сил і прогресивних міжгалузевих структурних зрушень, розробка і впровадження нових видів продукції та технологій розглядається як інноваційна діяльність. Інвестування відтворення основних фондів і приросту матеріально-виробничих запасів здійснюються як капітальні вкладення.

Інвестиційна діяльність підприємств здійснюється через реалізацію інвестиційних проектів. Інвестиційний проект - пакет інвестицій і пов'язаних з ними видів діяльності, які характеризуються певною метою, обмеженістю фінансових ресурсів і тимчасового періоду, наявністю певних зовнішніх умов, взаємозв'язком процесів вкладення інвестиційних ресурсів та їх окупності. У процесі розробки та обґрунтування інвестиційного проекту розробляється планово-розрахунковий документ – «бізнес-план», який розкриває характерні особливості проекту, що показує його здійсненність і економічну ефективність.

Особливістю інвестиційної діяльності гірничих підприємств є необхідність постійного фінансування в значних обсягах проектів розвитку капітальних гірничих виробок з метою розкриття та підготовки нових промислових запасів замість тих, які відпрацьовуються, поряд з інвестуванням оновлення основних фондів і технічного переозброєння ланок і процесів виробництва.

Оцінка ефективності проектів здійснюється за стандартними критеріями шляхом зіставлення інвестиційних витрат і доходів, які є результатом інвестицій і складаються з амортизації створених основних фондів і прибутку. Порівняння витрат і доходів здійснюється в коштах однакової цінності шляхом їх нарощування або дисконтування. Ставка дисконтування залежить від поточного рівня інфляції та ризику за проектом. Оцінка проекту включає визначення видів і рівнів ризиків та шляхів їх подолання або зменшення.

Прибуток - основне джерело фінансування витрат на виробничий і соціальний розвиток підприємства і один з узагальнюючих оціночних показників, що характеризує кінцеві фінансові результати діяльності підприємства.

Слід розрізнати поняття доходу і прибутку. Дохід - економічне поняття, яке відображає надходження від усіх видів діяльності підприємства (виручка від реалізації, дивіденди, комісійні тощо). Прибуток являє собою різницю між сукупними доходами і сукупними витратами підприємства в процесі здійснення виробничо-господарської діяльності, тобто виражений у грошовій формі чистий дохід підприємства на вкладений капітал.

Основними джерелами формування валового (балансового) прибутку підприємства є прибуток від реалізації продукції (робіт, послуг), прибуток від іншої реалізації, прибуток від позареалізаційних операцій.

Вивчення прибутку передбачає його угруповання (класифікації) за різними ознаками: джерелами формування, характером оподаткування та характером використання і т.д.

Розподіл прибутку являє собою процес управління його майбутнім використанням відповідно до цілей і завдань підприємства. Основною метою політики розподілу чистого прибутку (тобто прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства) є оптимізація пропорцій між капіталізованою і споживаною його частинами з урахуванням забезпечення реалізації стратегії розвитку підприємства.

Абсолютна величина прибутку не дозволяє судити про те, наскільки ефективно на даному підприємстві використовуються основні виробничі фонди, оборотні кошти та інші матеріальні ресурси. З цією метою використовується показник рентабельності.

Рентабельність - це відносний показник економічної ефективності виробництва, що дозволяє судити про рівень прибутковості підприємства. На практиці застосовуються показники рентабельності двох типів: рівень рентабельності, норма рентабельності. Рівень рентабельності визначається як відношення відповідного прибутку підприємства до вартості виробничих фондів. Норма рентабельності визначається відношенням прибутку до виробничих витрат, тобто до собівартості.

У практиці аналізу застосовуються різні показники рентабельності, які характеризують окремі аспекти формування, розподілу і використання прибутку підприємства.

Практичні завдання та вправи

1. Шахта планує через 4 роки замінити механізований комплекс вартістю 19,4 млн. грн. Досягнуто домовленості з банком про відкриття накопичувального депозитного рахунку під амортизаційний фонд з розрахунку 17% річних. Скільки коштів підприємству треба перераховувати на цей рахунок щорічно, щоб до початку 5-го року зібрати достатню суму?

2. Шахті через 5 років необхідно розпочати підготовку нового горизонту, вартість якого визначена в 280 млн. грн. Яку суму підприємство має щорічно перераховувати на депозитний рахунок у банку «амортизаційний фонд» із розрахунку 16% річних, щоб до початку 6-го року зібрати достатню для фінансування проекту суму?

3. На шахті розроблений проект підготовки і обладнання нового очисного забою вартістю 43 млн. грн. Його впровадження забезпечить підприємству прибуток 30 млн. грн. щорічно протягом 5 років, амортизація обумовлених проектом основних фондів буде здійснюватися за цей же час за рівномірною шкалою, їх залишкова вартість 840 тис. грн. Можливий рівень прибутковості по альтернативних формах інвестування на момент аналізу становить 24%. Чи доцільно шахті реалізувати цей проект, виходячи з його чистої сучасної вартості?

4. ВАТ «Вуглемаш» розглядає проект випуску нового вугільного комбайна. Очікується, що ціна комбайна складе 5,4 млн. грн., змінні витрати становитимуть 2,9 млн. грн. на один комбайн, постійні витрати - 540 млн. грн. на рік. Сума інвестицій у нове обладнання, необхідне для випуску комбайна, за проектом визначена в 163,4 млн. грн. Протягом 5-ти років використання нового обладнання ця сума буде повністю амортизована за методом лінійної амортизації, його ліквідаційна вартість дорівнює 1,9 млн. грн. Необхідна ставка прибутковості по проекту складає 25%. ВАТ планує щорічно виробляти та реалізувати 40 комбайнів.

Чи доцільно схвалити такий інвестиційний проект за показником його чистої сучасної вартості?

5. Шахта планує підготувати новий горизонт протягом 3 років. У перший рік його підготовки капітальні вкладення складуть 40 млн. грн., у другій 46 млн. грн., в третій 44 млн. грн. З третього року починається експлуатація нового горизонту протягом 5 років. Амортизація капітальних гірничих виробок нового горизонту і встановлених на ньому машин і обладнання буде здійснюватися за ці 5 років за рівномірною шкалою, зниження витрат виробництва складе щорічно 17 млн. грн. Визначте доцільність реалізації проекту по індексу рентабельності, не враховуючи податки, якщо необхідна ставка прибутковості становить 23% річних.

6. Визначте економічно доцільний варіант проекту запланованого підприємством технічного переозброєння виробництва за показником його індексу рентабельності. Розглядаються альтернативні варіанти капітальних вкладень, які відрізняються розміром, характером розподілу і величиною надходження зворотних грошових потоків по роках здійснення проектів, що наведені в таблиці. Коефіцієнт дисконтування прийміть рівним 0,18.

Таблиця - Вихідні дані

Показники	Варіант 1	Варіант 2
Інвестиційні витрати, тис. грн.		
1-й рік	2300	1500
2-й рік	3200	1400
3-й рік	1300	3600
Зворотний грошовий потік, тис. грн.		
4-й рік	3200	2950
5-й рік	4800	4900
6-й рік	5400	4740
7-й рік	4400	4240

7. Промислового підприємству через 4 роки необхідно розпочати реконструкцію, вартість якої визначена в 122 млн. грн. Яку суму підприємство повинне перераховувати щорічно на спеціальний рахунок у банку «амортизаційний фонд» із розрахунку 17% річних, щоб до початку 6-го року зібрати суму, достатню для фінансування реконструкції?

8. Оснащення на шахті нового очисного забою механізованим комплексом і конвеєрним транспортом до ухилу вимагає 190 млн. грн. капітальних вкладень, які можуть бути профінансовані на умовах кредиту. При роботі цього комплексу на шахті досягається прибуток 33 млн. грн. щорічно протягом 4 років, за цей час введені машини будуть амортизовані за рівномірною шкалою без залишкової вартості. Оцініть прийнятність такої інвестиції методом чистої поточної вартості за умови, що ставка банківського відсотка по кредиту складає 24% річних.

9. На підприємстві розроблений проект реконструкції цеху в 2-х варіантах. Рух грошових потоків у відповідності з цими варіантами наведено в таблиці
Таблиця - Вихідні дані

Роки	Рух грошових потоків по роках, тис. грн.	
	1 варіант	2 варіант
Інвестиції		
1	2400	3600
2	4040	3410
Обумовлені проектом зворотні грошові потоки		
3	3710	4100
4	3890	3220
5	2440	3300
6	2600	2830

Який з цих варіантів реконструкції більш прийнятний за показником індексу рентабельності, якщо підприємство для його фінансування залучає інвестиційні кошти з оплатою 26% на рік?

10. Розглядаються два проекти технічного переозброєння за депозитної ставки 10%.

1-й проект. Загальні капіталовкладення - 200 млн. грн., Період реалізації проекту - 5 років, розподіл вкладень по роках: 1 рік - 10%, 2-й - 15%, 3-й - 25%, 4-й - 20%, 5-й - 30%.

2-й проект. Загальні капіталовкладення - 200 млн. грн., Період реалізації проекту - 5 років, розподіл вкладень по роках: 1 рік - 20%, 2-й - 30%, 3-й - 10%, 4-й - 15%, 5-й - 25%.

Визначте, який проект є більш ефективним.

11. Розрахуйте приведені до моменту закінчення будівництва капітальні вкладення. якщо їх величина по кошторису складає 600 млн. грн., а по роках будівництва кошти розподілені наступним чином (у% до загальної суми): 1-й рік - 20%, 2-й рік - 45%, 3-й рік - 35%. Депозитна ставка становить 10%.

12. У результаті інвестицій очікуються наступні надходження: наприкінці 1-го року - 100 млн. грн., 2-го року - 150 млн. грн., 3-го року - 120 млн. грн., 4-го року - 200 тис. грн. Яка сьогоднішня вартість всіх цих доходів, якщо гроші приносять 10% річних?

13. Через два роки необхідно забезпечити отримання 10 млн. грн. Скільки необхідно інвестувати сьогодні при процентній ставці 9% річних?

14. Щорічно в банк вкладають по 10 тис. грн. під 9% річних. Яка сума утворюється на рахунку через 15 років?

15. Фірма через 5 років планує накопичити прибуток в загальній сумі 600 млн. грн. Визначте величину щорічних платежів в банк, якщо банківський відсоток становить 20%.

16. Керівництво підприємства прогнозує придбати нове обладнання вартістю 100 млн. грн., яке щорічно буде приносити прибуток у розмірі 30 млн. грн. протягом 10 років. Визначте, чи не буде більш вигідно помістити ці гроші в банк під 12% річних.

17. Підприємство має намір придбати обладнання за ціною 300 млн. грн. Термін експлуатації обладнання 10 років, залишкова вартість - нульова, економія поточних витрат складе 60 млн. грн. Банківський відсоток прийняти рівним 10% річних. Визначте поточну вартість проекту і рентабельність таких вкладень методом ануїтету.

18. Розглядається пропозиція інвестувати сьогодні 10 млн. грн. на строк 5 років за умови отримання щорічного прибутку в розмірі 2 млн. грн. Після закінчення 5 років виплачується 3 млн. грн. додатково. Чи доцільна така інвестиція,

якщо можна депонувати гроші під 12% річних? Яка сума утворюється в банку через 5 років?

19. Компанія ухвалила рішення зміцнити свої позиції на ринку, змінивши технологію виробництва продукції. Для цього необхідні інвестиції в сумі 500 млн. грн. Рух грошових потоків відповідно до проекту наведено в таблиці. Визначте чисту дисконтовану вартість проекту і термін його окупності при ставці дисконтування 15%

Таблиця - Вихідні дані

Роки	Рух грошових потоків по роках, млн. грн.
Інвестиції	
1	120
2	220
3	160
Обумовлені проектом зворотні грошові потоки	
4	220
5	230
6	216
7	360
8	360
9	400
10	350

20. Оцінити економічну ефективність проекту за умови, що виробляються одноразові капітальні вкладення в розмірі 655 млн. грн., а очікуваний прибуток за роками (починаючи з кінця першого року отримання зворотних грошових потоків), представлено в таблиці. Ставку дисконтування прийняти в розмірі 20%.

Таблиця - Вихідні дані

Рік	Платежі з інвестицій, млн. грн.	Прибуток від інвестицій, млн. грн.
0	655	
1		136
2		161
3		186
4		155
5		122
6		136
Усього	655	896

21. Обсяг виробництва продукції за рік 700 тис. од., собівартість 700 грн./од., Оптова ціна 900 грн./од. Який річний прибуток і рівень рентабельності продукції?

22. Кожна тонна вугілля приносить шахті балансовий прибуток у розмірі 200 грн./т. Річні платежі склали 120 млн. грн. За рік видобуто 1,2 млн. т вугілля. Який розрахунковий прибуток шахти?

23. На підприємстві собівартість одиниці продукції планувалася в раз мере 720 грн./од., Фактична собівартість склала 708 грн./од. Як змінився рівень рентабельності продукції?

24. Вартість основних виробничих фондів шахти на початок року 1200 млн. грн., середньорічний введення їх 200 млн. грн., вибуття - 08 млн. грн. Середні квартальні залишки оборотних коштів (у млн. грн): у 1-му кварталі - 100, у 2-му - 150, в 3-му - 120, в 4-му - 250. Річна балансовий прибуток підприємства - 250 млн. грн. Визначте рівень рентабельності шахти.

25. Собівартість видобутку 1 т вугілля становить 760 грн./т. Визначте, яка величина прибутку повинна бути включена в розрахункову ціну 1 т вугілля, щоб рентабельність видобутку була 30%?

26. Визначте величину балансового прибутку шахти за рік, якщо від реалізації товарної продукції отримано 130 млн. грн. прибутку, від іншої реалізації - 20 млн. грн. Позареалізаційні доходи за рік - 8 млн. грн., збитки - 12 млн. грн.

27. Вартість виробничих фондів шахти 600 млн. грн., обсяг видобутку 1,3 млн. т на рік, оптова ціна 822 грн./т, собівартість 720 грн. / Т. Розрахуйте розмір прибутку та рівень рентабельності.

28. Розрахуйте рівень рентабельності шахти, якщо її прибуток становить 1,2 млн. грн. за рік, середньорічна вартість основних виробничих фондів 160 млн. грн., нормованих оборотних коштів - 16 млн. грн.

29. Шахта добула за рік 1400 тис. т вугілля і реалізувала їх за ціною 850 грн./т, при цьому витрати її склали 2030 млн. грн. /рік. Визначте річний прибуток шахти.

30. Собівартість видобутку 1 т вугілля - 800 грн./т. Визначте, яка величина розрахункової ціни забезпечить рівень рентабельності його видобутку 20%?

31. Собівартість 1 т вугілля 700 грн./т, в тому числі по елементу «амортизація» - 200 грн./т. Прибуток у розрахунковій ціні 1 т вугілля становить 140 грн./т і розподіляється таким чином: ФРП - 30%; ФСР - 25%; ФМП-20%. Визначте величину фонду накопичення шахти, якщо річний видобуток шахти 600 тис. т.

32. Річний обсяг виробництва продукції 700 тис. од., собівартість одиниці продукції - 620 грн., оптова ціна одиниці - 670 грн. Визначте рівень рентабельності продукції?

33. У звітному році витрати з реалізованої продукції склали 12 млн. грн. Рівень прибутковості продукції - 20%. Частка постійних витрат - 60%. Рентабельність капіталу -20%. У наступному році підприємство планує збільшити

прибуток на 800 тис. грн. Додатковий приріст капіталу планується в розмірі 400 тис. грн. Визначте в наступному році: рівень рентабельності продукції, рівень рентабельності капіталу.

34. Вартість основних виробничих фондів підприємства на початок року 79 млн. грн., Середньорічний введення ВПФ - 7 млн. грн., Вибуття - 6 млн. грн. Середні квартальні залишки оборотних коштів (у млн. грн): у 1-му кварталі - 7, у 2-му - 5, у 3-му - 8, в 4-му - 8. Річна балансовий прибуток підприємства - 3,6 млн. грн. Визначте рівень рентабельності виробництва.

35. Річний прибуток шахти після реконструкції склав 25 млн. грн. Витрати на реконструкцію - 21 млн. грн., Термін відпрацювання запасів, що залишилися 12 років. Визначте економічну ефективність реконструкції шахти і зробіть висновок про її доцільність.

Завдання № 16

Визначте термін окупності капітальних вкладень, якщо їх величина в базовий варіант склала 280 млн. грн., собівартість одиниці продукції - 550 грн., річний випуск - 700 тис. од. Витрати на оновлення виробництва складають 260 млн. грн., собівартість при цьому знижується до 520 грн./од, а річний випуск зростає до 1,5 млн. од.

Тести

Тести одиничного вибору

1. Під поняттям «прибуток від реалізації продукції» мається на увазі:
 - а) виручка, отримана від реалізації продукції;
 - б) грошовий вираз вартості товару;
 - в) різниця між обсягом реалізованої продукції у вартісному вираженні (без акцизу і ПДВ) та її собівартістю;
 - г) чистий дохід підприємства;
 - д) витрати на виробництво реалізованої продукції.
2. Поняття «балансовий прибуток» включає:
 - а) виручку від реалізації продукції;
 - б) грошовий вираз вартості товару;
 - в) різниця між обсягом реалізованої продукції у вартісному вираженні і її собівартістю;
 - г) прибуток від реалізації продукції, результат від іншої реалізації, доходи від позареалізаційних операцій (з цінних паперів, часткової участі в інших підприємствах), витрати і збитки від позареалізаційної діяльності;
 - д) виручку від реалізації продукції за винятком ПДВ і акцизів.

3. У поняття «рентабельність підприємства» входять:

- а) прибуток підприємства;
- б) відносна дохідність і прибутковість, яка вимірюється у відсотках до витрат коштів або капіталу;
- в) відношення прибутку до середньої вартості виробничих фондів;
- г) балансовий прибуток на 1 грн. реалізованої продукції;
- д) відношення прибутку до ціни виробу.

4. Норма рентабельності визначається як:

- а) відношення балансового прибутку до прибутку реалізованої продукції;
- б) відношення прибутку від реалізації до виручки (без ПДВ і акцизів);
- в) відношення балансового прибутку до середньої вартості майна підприємства;
- г) відношення балансового прибутку до собівартості продукції;
- д) відношення прибутку від реалізації до собівартості продукції.

5. Рентабельність окремих видів продукції визначається:

- а) як відношення балансового прибутку до середньої вартості майна підприємства;
- б) відношенням прибутку, що включається в ціну виробу, до ціни виробу;
- в) відношенням прибутку від реалізації до собівартості виробу;
- г) як відношення балансового прибутку до вартості виробничих фондів;
- д) як відношення виручки від реалізації до вартості виробничих фондів.

6. Поняття «дохід від реалізації продукції» має на увазі:

- а) виручку, отриману від реалізації продукції.
- б) грошовий вираз вартості товару.
- в) різницю між обсягом реалізованої продукції у вартісному вираженні (без акцизів і ПДВ) і його собівартістю.
- г) чистий дохід підприємства.
- д) витрати на виробництво реалізованої продукції.

7. Граничний дохід - це:

- а) валовий дохід, поділений на кількість проданих одиниць продукції.
- б) грошова сума, яка отримана від продажу певної кількості товару.
- в) альтернативна вартість використання ресурсів, які поставляються власниками фірми.
- г) збільшення загального доходу за рахунок збільшення обсягу виробленої та реалізованої продукції на одиницю.
- д) немає вірної відповіді.

8. Дохід від участі у спільних підприємствах - це:

- а) операційний прибуток.
- б) прибуток від реалізації продукції.

- в) прибуток, що не обкладається податками.
- г) прибуток від інвестиційної діяльності.
- д) маржинальний прибуток.

9. На ринку досконалої конкуренції у короткостроковому періоді фірма, що максимізує прибуток, буде продовжувати виробництво, якщо:

- а) валовий дохід не покриває валові витрати фірми.
- б) ціна продукту нижча від граничних витрат.
- в) ціна продукту вище граничних витрат.
- г) середні постійні витрати вище за ціну продукту.
- д) ціна продукту нижче мінімальних середніх витрат.

Тести альтернативного вибору

Альтернативний вибір. Визначте, правильні (В) або невірні (Н) такі твердження:

10. Валова продукція підприємства - це:

- а) вартість готової продукції, напівфабрикатів, промислових робіт і послуг, призначених для реалізації на сторону;
- б) вартісний показник, що виражає новостворену колективом підприємства вартість;
- в) показник загального обсягу виробництва продукції (робіт, послуг) підприємства в грошовому вираженні;
- г) сума вартості готової продукції, напівфабрикатів, призначених для відпуску на сторону, промислових робіт і послуг на сторону або для потреб капітального будівництва і непромислових господарств свого підприємства; зміна залишків незавершеного виробництва;
- д) продукція виготовлена, відвантажена і сплачена споживачем.

11. Розрахунковий дохід підприємства - це:

- а) гроші та матеріальні цінності, отримані від будь-якого роду діяльності;
- б) частина виручки підприємства, отримана від усіх видів діяльності, що залишилася після відшкодування матеріальних витрат на виробництво і реалізацію продукції;
- в) частина валового доходу підприємства, що залишилася після внеску першочергових платежів;
- г) частина валового доходу підприємства, що залишилася після внеску першочергових платежів і нормативних відрахувань в бюджет і вищестоящим організаціям;
- д) частина валового доходу підприємства, що залишилася після внесків за користування кредитом, плати за виробничі фонди та трудові ресурси.

12. Рентабельність підприємства визначається:

- а) як відносна дохідність або прибутковість, яка вимірюється у відсотках до витрат коштів або капіталу;
- б) відношенням прибутку до середньої вартості основних фондів і матеріальних оборотних коштів;
- в) відношенням балансового прибутку до обсягу реалізованої продукції;
- г) як відношення балансового прибутку до вартості виробничих фондів;

13. Прибуток від іншої реалізації включає в себе:

- а) прибуток від реалізації продукції (робіт, послуг) основного виробництва.
- б) прибуток від реалізації продукції (робіт, послуг) допоміжного і обслуговуючого виробництва, які не мають власного балансу.
- в) прибуток від реалізації основних фондів.
- г) різницю штрафів отриманих та сплачених.
- д) прибуток від орендних операцій.

14. Для конкурентної фірми граничний дохід дорівнює:

- а) собівартості.
- б) ціні.
- в) валовому доходу.
- г) додатковому валовому доходу, отриманому при зростанні обсягу виробництва на одиницю своєї розмірності.
- д) приросту матеріальних витрат.

Тести одиничного, множинного, альтернативного вибору

1. Інвестиції - це:

- а) витрати фінансових ресурсів з метою отримання доходу;
- б) вкладення коштів, майнових та інтелектуальних цінностей в основні фонди, нематеріальні активи, корпоративні права та цінні папери з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту;
- в) кошти, вкладені в об'єкт розвитку;
- г) всі відповіді вірні.

2. Інноваційна діяльність - це інвестування:

- а) відтворення основних фондів;
- б) впровадження нових технологій;
- в) збільшення виробничих запасів;
- г) впровадження машин і обладнання нового типу.

3. Капітальна інвестиція передбачає придбання:

- а) цінних паперів;
- б) нематеріальних активів;
- в) основних фондів;
- г) корпоративних прав.

4. Фінансова інвестиція передбачає придбання:

- а) нових технологій;
- б) нематеріальних активів;
- в) цінних паперів;
- г) корпоративних прав.

5. При якому типі інвестицій інвестор піддається найбільшому ризику?

- а) інвестиції в розширення виробництва;
- б) інвестиції заради задоволення вимог державних органів;
- в) інвестиції в підвищення ефективності виробництва;
- г) інвестиції в створення нових виробництв.

6. Ринок реальних активів включає:

- а) підрядний ринок;
- б) ринок капіталів;
- в) ринок інтелектуальних цінностей;
- г) іпотечний ринок.

7. Ринок фінансових активів включає:

- а) ринок капіталів;
- б) іпотечний ринок;
- в) ринок інтелектуальних цінностей;
- г) ринок цінних паперів.

8. Інвестор - суб'єкт інвестиційної діяльності, який приймає рішення:

- а) про розробку інвестиційного проекту;
- б) про вкладення власних коштів у об'єкти інвестування;
- в) про вкладення позикових коштів у об'єкти інвестування;
- г) про терміни виконання окремих частин інвестиційного проекту.

9. Фірма - девелопер - це юридична особа, яка бере на себе функції:

- а) посередника з торгівлі нерухомістю;
- б) розробки різної проектної документації;
- в) техніко-економічного обґрунтування проекту;
- г) повної реалізації інвестованого капіталу.

10. У процесі розвитку ринкових відносин і стабілізації економіки функції прямого впливу держави на інвестиційний процес:

- а) будуть знижуватися;
- б) не зміняться;
- в) будуть зростати;
- г) повністю зникнуть.

11. Вірно чи невірно, що протекціонізм (захист державою національного інвестиційного ринку) характеризується:

- а) низьким митом на імпортовані товари;
- б) обмеженням ввезення певних видів товарів;
- в) заохоченням розвитку національного виробництва;
- г) перешкодою експорту капіталу.

12. Вірно чи невірно, що опосередкований вплив держави на інвестиційний процес здійснюється:

- а) через державні програми розвитку регіонів та галузей виробництва;
- б) через організаційно-правове регулювання фінансово-кредитних установ;
- в) шляхом заохочення іноземних інвестицій;
- г) шляхом вдосконалення державного апарату управління.

13. Компаундування - це методика оцінки:

- а) майбутньої вартості коштів за допомогою простих відсотків;
- б) сучасної вартості коштів за допомогою простих відсотків;
- в) майбутньої вартості коштів за допомогою складних відсотків;
- г) сучасної вартості коштів за допомогою складних відсотків.

14. Дисконтування - це методика оцінки:

- а) сучасної вартості коштів за допомогою простих відсотків;
- б) майбутньої вартості коштів за допомогою складних відсотків;
- в) майбутньої вартості коштів за допомогою простих відсотків;
- г) сучасної вартості коштів за допомогою складних відсотків.

15. З використанням концепції дисконтування визначається:

- а) термін окупності інвестицій;
- б) сучасна вартість коштів, які будуть отримані в майбутньому;
- в) обсяг продукції, виробленої після реалізації інвестиційного проекту;
- г) сума коштів, які потрібно інвестувати сьогодні для отримання певної суми в майбутньому.

16. До фінансових операцій, які називаються ануїтетом, відносять:

- а) накопичення суми прибутку, одержуваного при реалізації інвестиційного проекту;
- б) одержання позики на придбання обладнання;
- в) нагромадження амортизаційного фонду;
- г) одержання доходу по депозитному вкладу.

17. Джерелами окупності інвестицій (утворення обумовлених проектом зворотних грошових потоків) є:

- а) зниження собівартості продукції при збільшенні обсягів виробництва;
- б) амортизація основних фондів, створених при реалізації проекту;

- в) зниження собівартості при збільшенні продуктивності праці, що досягається при реалізації проекту;
- г) розширення асортименту вироблюваної продукції.

18. Які з наступних методів оцінки фінансово-економічної ефективності інвестиційних проектів не засновані на застосуванні концепції дисконтування витрат і доходів?

- а) метод визначення чистої поточної вартості проекту;
- б) метод розрахунку періоду окупності інвестицій;
- в) метод розрахунку внутрішньої норми прибутку;
- г) метод розрахунку рентабельності інвестицій.

19. Вірно чи невірно, що найважливішими вимогами до інвестиційного проекту є:

- а) збільшення обсягу випуску продукції;
- б) відшкодування вкладених коштів прибутком за рахунок доходів від реалізації продукції;
- в) окупність інвестицій в межах терміну, прийнятного для інвестора;
- г) рівномірність інвестиційних витрат по роках реалізації проекту.

20. Чиста поточна вартість проекту - це:

- а) різниця між дисконтованою величиною інвестиційних витрат та дисконтованою величиною зворотних грошових потоків;
- б) відношення дисконтованої сумарної величини інвестиційних витрат та дисконтованої сумарної величини зворотних грошових потоків;
- в) різниця між величиною сумарних, обумовлених проектом, зворотних грошових потоків і сумарною величиною інвестиційних витрат дисконтованих до дати початку проекту;
- г) відношення дисконтованої сумарної величини зворотних грошових потоків до дисконтованої сумарної величини інвестиційних витрат.

21. За яких значеннях чистої поточної вартості інвестиційний проект вважається прийнятним?

- а) більше 1;
- б) більше 0;
- в) що дорівнює 1;
- г) що дорівнює 0.

22. Внутрішня норма прибутку інвестиційного проекту визначається як:

- а) відношення очікуваних доходів до інвестиційних витрат;
- б) коефіцієнт дисконтування, при якому чиста поточна вартість проекту дорівнює нулю;
- в) коефіцієнт дисконтування, при якому чиста поточна вартість проекту позитивна;

г) коефіцієнт, зворотний терміну окупності інвестиційних витрат.

23. Які показники ефективності інвестиційних проектів дозволяють порівняти кілька інвестиційних проектів?

- а) внутрішня норма прибутку проекту;
- б) чиста поточна вартість проекту;
- в) індекс рентабельності інвестиційного проекту;
- г) всі відповіді вірні.

24. Ризик інвестиційного проекту - це:

- а) очікуване значення чистої поточної вартості проекту;
- б) ймовірність того, що проект буде реалізовано;
- в) міра невизначеності одержання очікуваного рівня доходності при реалізації даного проекту;
- г) міра очікуваного рівня прибутковості проекту.

Запитання до самоконтролю:

1. Наведіть визначення поняття «інвестиція».
2. Наведіть визначення поняття «інвестиційний процес».
3. Розкрийте зміст поняття «реальні інвестиції».
4. Розкрийте зміст поняття «портфельні інвестиції».
5. Охарактеризуйте інвестиційний ринок і його складові частини.
6. З якою метою на ринку інвестиційних товарів проводяться тендери?
7. Які підприємства і господарські товариства можуть бути учасниками тендерів?
8. Яких функціональних учасників інвестиційного процесу Ви знаєте? Дайте їм коротку характеристику.
9. Назвіть основні джерела утворення інвестиційного капіталу.
10. Які цілі переслідують фінансові інвестиції?
11. Які форми цінних паперів використовуються як джерело фінансових інвестицій?
12. Наведіть характеристику типів реальних інвестицій.
13. У чому міститься особливість інвестицій в основний капітал?
14. У чому особливості інвестицій в оборотний капітал?
15. Які способи може використати держава для залучення іноземних інвестицій?
16. З якою метою були створені в межах шахтарських міст території пріоритетного розвитку?
17. Розкрийте поняття інновацій.
18. Наведіть основні фактори ризику в інвестиційній діяльності.
19. Як змінюється рівень ризику при здійсненні різних типів інвестиційних проектів?

20. Наведіть схему обґрунтування реального інвестиційного проекту.
21. Які методи оцінки доцільності інвестиції використовуються?
22. Як підраховується сучасна (поточна) вартість проекту?
23. Для чого проводиться дисконтування витрат і доходів при обґрунтуванні доцільності інвестицій?
24. Охарактеризуйте призначення та склад бізнес-плану підприємства.
25. Якими способами може відбуватися освоєння інвестицій у виробничі фонди?
26. Наведіть склад інвестиційного проекту.
27. Що розуміють під доходом підприємства? У чому його відмінність від прибутку підприємства?
28. Назвіть види доходу підприємства і покажіть, як вони визначаються.
29. Охарактеризуйте джерела формування прибутку на підприємстві.
30. Як визначити вартість валової, товарної, реалізованої і нормативно-чистої продукції?
31. Назвіть види прибутку і покажіть, як вони обчислюються.
32. Які фактори впливають на величину прибутку?
33. Охарактеризуйте напрямки використання балансового прибутку.
34. Що таке маржинальний прибуток?
35. Яка роль прибутку підприємства в умовах ринкової економіки?
36. У чому полягає сутність показника «рентабельність», які його види і порядок обчислення?

Література: /1/, с.214-225, с.300-327; /5/, с. 67-80.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна

1. Економіка промислового підприємства: навч. посібник / За ред.. Ф.І. Євдокимова, Т.Б.Надтоки. – Донецьк: «Новий мир», 2003.-358 с.
2. Экономика промышленного предприятия: Учеб. пособие / Под ред. проф. Ф.И.Евдокимова, проф. Т.Б.Надтоки. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – Донецк: «Друк-Инфо», 2005. – 434 с.
3. Економіка підприємства: Підручник / Під ред. С.Ф.Покропивного. – К.: КНЕУ, 2000 (2003). – 528 с.
4. Экономика предприятия: Учебник для вузов / Под ред. проф. В.Я.Горфинкеля, проф. В.А.Швандара. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 742 с.
5. Навчальний посібник «Економіка гірничого підприємства: Курс лекцій (для студентів денної та заочної форм навчання напряму підготовки 6.030504 «Економіка підприємства»)» / Уклад.: Мізіна О.В. – Донецьк: ДонНТУ, 2008. – 81 с.

Додаткова

1. Грузинов В.П., Грибов В.Д. Экономика предприятия: Учебн. пособие. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 208 с.
2. Астахов А.С., Каменецкий Л.Е., Чернегов Ю.А. Экономика горной промышленности. - М., Недра, 1982.
3. Моссаковский Я.В. и др. Экономика горной промышленности. Учеб. для вузов. - М., Недра, 1988.
4. „Господарський кодекс України” . - Х.: ООО „Одиссей”, 2003. - 232 с.

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо виконання завдань практичних занять з вибіркової навчальної дисципліни
циклу професійної підготовки

ЕКОНОМІКА ГІРНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

для студентів денної (заочної; денно-заочної) форми навчання

Напрямок(и) підготовки: 6.030504 Економіка підприємства – ЕГП, ЕПЕК

Укладач:

Мізіна Олена Вікторівна